

**SLOVENSKÁ POĽNOHOSPODÁRSKA UNIVERZITA
V NITRE
FAKULTA EKONOMIKY A MANAŽMENTU**

1128551

**GLOBALIZÁCIA – GLOBÁLNY PROBLÉM
AGROOBCHODU SR**

2010

Martin Fides

**SLOVENSKÁ POĽNOHOSPODÁRSKA UNIVERZITA
V NITRE
FAKULTA EKONOMIKY A MANAŽMENTU**

**GLOBALIZÁCIA – GLOBÁLNY PROBLÉM
AGROOBCHODU SR**

Bakalárska práca

Študijný program: Medzinárodné podnikanie s agrárnymi
komoditami
Študijný odbor: 3.3.17 Medzinárodné ekonomické vzťahy
Školiace pracovisko: Katedra ekonomiky
Školiteľ: prof. Ing. Alojz Podolák, Csc

Čestné vyhlásenie

Podpísaný Martin Fides vyhlasujem, že som záverečnú prácu na tému „Globalizácia – globálny problém agroobchodu“ vypracoval samostatne s použitím uvedenej literatúry.

Som si vedomý zákonných dôsledkov v prípade, ak uvedené údaje nie sú pravdivé.

V Nitre 19. apríla 2010

Martin Fides

Pod'akovanie

Touto cestou vyslovujem pod'akovanie pánovi prof. Ing. Alojzovi Podolákovi, CSc. za pomoc, odborné vedenie, cenné rady a pripomienky pri vypracovaní mojej bakalárskej práce.

Abstrakt

Tendencie globalizácie je možné pozorovať vo všetkých oblastiach spoločenského života nevynímajúc agrárny zahraničný obchod, ktorý je neoddeliteľnou súčasťou celkového zahraničného obchodu Slovenskej republiky. Nie len začlenenie Slovenskej republiky do spoločenstva Európskej únie, ale aj vznik a vplyv Svetovej obchodnej organizácie malo a má značný vplyv na vývoj agropotravinárskeho obchodu. Práca charakterizuje vývoj zahraničného agrárneho obchodu a zahraničného obchodu Slovenskej republiky za sledované obdobie rokov 2003 – 2009, v rámci ktorých môžeme sledovať výrazne zmeny vo vývoji obchodovania. Z teritoriálneho hľadiska práca zohľadňuje vzájomnú obchodnú výmenu Slovenskej republiky so štátmi Európskej únie, vybranými najvýznamnejšími partnermi a tretími krajinami. Globalizačný trend je spájaný so stále sa zvyšujúcou konkurenciou. V rámci práce hodnotím konkurencieschopnosť vybraných komodít pomocou ukazovateľov RCA a RCA 2. Práca výstižne charakterizuje zahraničný agrárny obchod mlynského a cukrovarníckeho priemyslu Slovenskej republiky, kde v druhom prípade výrazne ovplyvnila obchodovanie cukrovarnícka reforma.

Kľúčové slová: globalizácia, globálny problém, agropotravinársky obchod, konkurencieschopnosť, Európska únia.

Abstract

Trends of globalization can be observed in all areas of society, including the agrarian foreign trade, which is an integral part of the total foreign trade of the Slovak Republic. Not only the integration of the Slovak Republic to the Community the European Union but also the emergence and impact of the WTO have had a significant impact on the development of agro-food trade. The thesis discloses the grow of the foreign agriculture business of Slovak Republic during the years from 2003 to 2009. From the territorial point of view, the work acknowledges the mutual business exchange among Slovak Republic, the rest of states of European Union, the most important selected partners, and the third world countries. Globalization is a trend associated with ever-increasing competition. In the framework of commodity structure, the thesis reveals also the selected commodities, such as the volume of export and import, and balance of business statistics. In addition, the thesis includes the evaluation of competition ability by the following indicators: RCA and RCA 2. The thesis highly

emphasizes the foreign agriculture of mill and sugar industry of Slovak Republic where in the second case the business was markedly influenced by sugar reform.

Key words: globalization, global problem, agriculture business, competition ability, European Union.

Obsah

Obsah.....	5
Úvod.....	6
1. Súčasný stav riešenej problematiky doma i v zahraničí	7
1.1. Globalizácia	7
1.2. Svetová obchodná organizácia.....	8
1.3. Medzinárodný a zahraničný obchod	9
1.4. Teritoriálna a komoditná štrukturalizácia zahraničného obchodu	10
2. Cieľ práce	11
3. Metodika práce a materiál	12
4. Vlastná práca.....	15
4.1. Vývoj zahraničného agrárneho obchodu SR a zahraničného obchodu SR	15
4.2. Teritoriálna štrukturalizácia zahraničného agrárneho obchodu SR	19
4.3. Komoditná štrukturalizácia zahraničného agrárneho obchodu SR	26
4.4. Vplyv globalizácie na konkurencieschopnosť sledovaných komodít	29
4.4.1. Konkurencieschopnosť sledovaných komodít podľa ukazovateľa RCA	30
4.4.2. Konkurencieschopnosť sledovaných komodít podľa indexu čistej obchodnej výkonnosti RCA	31
4.5. Zahraničný obchod vybraných odborov potravinárskeho priemyslu	34
4.5.1. Mlynský priemysel	34
4.5.2. Cukrovarnícky priemysel	35
5. Záver.....	38
6. Zoznam použitej literatúry	42

Úvod

Každá krajina na svete nepôsobí oddelene, ale je nútená prispôsobovať sa procesu globalizácie. Tento proces núti podniky znižovať náklady, neustále hľadať nové, perspektívne sa rozvíjajúce trhy, zjednodušovať a homogenizovať štandardy. Globalizácia umožňuje rýchlejšie modernizovať, zvyšovať a posilňovať konkurencieschopnosť a odstraňovať bariéry v obchodovaní. Globalizácia je faktor, ktorý sa dotýka aj samotného agroobchodu Slovenskej republiky.

Zahraničný obchod a s ním súvisiaci zahraničný agrárny obchod je pre tak malý štát akým je Slovenská republika rozhodujúcim faktorom, ktorý sa v značnej miere podieľa na tvorbe hrubého domáceho produktu. Rozmer zahraničného a agrárneho obchodu je závislý hlavne od kvality a kvantity ponúkanej výroby agropotravinárskeho alebo priemyselného charakteru. Možnosť ako sa podieľať na tvorbe hrubého domáceho produktu cez zahraničný obchod je formou vývozu, kde je rozdiel či umiestňujeme tovary a komodity na vnútornom trhu Európskej únie alebo do tretích krajín, kde je vývoz náročnejší jednak po technickej, ale aj po legislatívnej stránke.. Dôležitý je aj dovoz tovarov a komodít a to predovšetkým svojou nevyhnutnosťou. Efektívnosť agroobchodu Slovenskej republiky je ovplyvňovaná teritoriálnou a komoditnou štrukturalizáciou. Globálnym problémom agroobchodu je bezpochyby aj liberalizácia svetového agrárneho obchodu pod záštitou WTO vplyvom troch negociačných pilieroch: domácich podpôr, prístupu na trh a vývozných súťaže.

Vstup Slovenskej republiky do Európskej únie bol výzvou nie len pre podnikateľskú sféru, ako aj pre občanov. Slovenský agroobchod zaznamenal hneď po vstupe do EÚ v roku 2004 zvyšujúci sa trend vývozu a dovozu, čo svedčí o pozitívom impulze vstupe Slovenskej Republiky do Európskej únie. Vstup na druhej strane priniesol aj množstvo úloh, noriem, kvót či technických predpisov.

1. Súčasný stav riešenej problematiky doma i v zahraničí

1.1. Globalizácia

Existuje nespočetné množstvo definícií pojmu globalizácia, ktoré sa snažia jednotliví autori presne definovať, ale samotné definície narážajú na veľký počet oblastí, ktorých sa globalizácia týka a zároveň mení ich charakter.

Tendencie globalizácie sa začali naplno prejavovať koncom 20. storočia a je zároveň považovaná za rozhodujúci fenomén, ktorý bude sprevádzať tretie tisícročie uvádza **Rolný, I. a Lacina, L. (2008)**¹⁹. Autori zároveň uvádzajú, že následky a prejavy globalizácie je možné pozorovať vo všetkých sférach spoločenského života.

Bielik, P. (2006)³ pojem globalizácia vysvetľuje ako:

- proces vytvárania väčšieho celoplanetárneho prepojenia, pričom ide o procesy, ktoré sa svojimi dôsledkami týkajú každého obyvateľa planéty,
- proces formovania sa celosvetových technických a ekonomických aktivít.

Podľa **Chebeňa J. (2003)**⁹ globalizácia predstavuje neustály proces, ktorý núti podniky pôsobiace vo vyspelých ekonomikách, myslieť perspektívne, progresívne, berúc na vedomie hrozbu z menej rozvinutých krajín, ktoré majú vďaka globalizácii veľkú možnosť implementovať sa na svetové trhy.

Globalizácia sa výrazne prejavuje v obchode, a to nielen tým, že prináša obchodné zvyklosti a návyky z krajiny do krajiny, ale najmä tým, že znížila transakčné náklady medzinárodného obchodu, či už priamo umožnením špecializácie jednotlivých krajín v rôznych oblastiach alebo nepriamo, umožnením geografického rozdelenia výrobných procesov medzi špecializované výrobné jednotky po celom svete, píše **Serenčేశ, R. (2007)**²⁰.

Podľa **Podoláka, A. a Serenčేశa, R. (2003)**¹⁷ vplyv globalizácie na agroobchod prakticky začal formulovaním Dohody o poľnohospodárstve na Uruguajskom kole, ktorá predpokladala – „že krajiny sa nebudú usilovať o potravinovú sebestačnosť, ale budú nakupovať potraviny na medzinárodných trhoch“.

Beck, U. (2004)² považuje globalizáciu za zistiteľnú bezhraničnosť všetkého konania v rôznych dimenziách hospodárstva, informácie, ekológie, techniky, transkultúrnych konfliktov a občianskej spoločnosti.

Vplyvy globálneho prostredia sú priame i nepriame, okamžité a odložené no dlhodobu rozhodujúce. Takémuto prostrediu sa musia prispôsobovať všetci, či už ide o najsilnejšie ekonomiky alebo o menšie a slabšie ekonomiky tvrdí **Baláž, P. (2001)**¹.

Podľa **Podoláka, A. (2006)**¹⁶ je vo svetovej ekonomike globalizácia založená na významnostiach všeobecného obohatenia. Svetové globálne spoločnosti modifikujú svoje organizačné, výrobné a obchodné štruktúry a často menia formy a spôsoby ich kapitálového usmernenia. Globalizácia je realizovaná nielen pozitívami, ale má aj výrazné negatíva.

Globalizácia je fenomén, ktorý, pochopiteľne, zasahuje aj Európu a prináša jej nové výzvy a možnosti. Generuje a akceleruje v nej zmeny, ktoré by mali viesť k jej transformácii na konkurencieschopnejšie a dynamickejšie zoskupenie. Prebiehajúce zjednocovanie kontinentu spolu s politickými reformami EÚ zrejme povedie k rastu úlohy, ktorú bude EÚ zohrávať v globálnom hospodárstve. V procese globalizácie má Európska únia dve výhody. Prvou je jej hospodárska veľkosť. Navyše. Začleňovanie ďalších európskych krajín v procese rozširovania EÚ by malo zvýšiť jej hospodársku silu a rastový potenciál uvádza **Bilčík, V. a Bruncko, M. (2003)**⁴.

1.2. Svetová obchodná organizácia

Podľa **Gálika, J. (2004)**⁶ na vývoj slovenského agropotravinárskeho zahraničného obchodu do značnej miery vplyvajú aj uzavreté bilaterálne a multilaterálne dohody, ako aj záväzky vyplývajúce z členstva SR v medzinárodných organizáciách. Rozhodujúci vplyv majú záväzky plynúce pre SR z členstva vo Svetovej obchodnej organizácii. Signifikantným krokom smerom k spravodlivejšej a regulárnejšej trhovej súťaži a menej zdeformovanému trhu bola poľnohospodárska zmluva Svetovej obchodnej organizácie negociovaná v rokoch 1986 – 1994, ako súčasť Uruguajského kola GATT. V novembri 2001 v Katarskom meste Doha prebehlo štvrté kolo multilaterálnych obchodných rokovaní v rámci WTO. Uvedené kolo sa začalo prijatím Ministerskej deklarácie a jeho cieľom bola ďalšia liberalizácia obchodu smerujúca k liberalizácií obchodu s agrárnymi komoditami.

Ministerská deklarácia nadväzovala na predchádzajúce UK GATT, ktorého základom bol voľný prístup na trh, exportné náhrady a domáce podpory.

Dohoda o poľnohospodárstve vytvára pre poľnohospodárke výrobky na svetových trhoch spravodlivý a trhovo orientovaný obchodný systém, zbavený rôznych obchodných obmedzení a opatrení, spôsobujúcich prekážky a deformácie vo svetových obchodných aktivitách. Realizovaný reformný proces predstavuje výsledky multilaterálnych a bilaterálnych obchodných rokovaní v rámci UK, v priebehu ktorého sa zmluvné strany postupne dohodli v priebehu 6-ročného obdobia znížiť domácu podporu, exportné subvencie a tarifnú a netarifnú ochranu poľnohospodárstva. WTO si taktiež vytýčila za cieľ zvyšovanie životnej úrovne, dosahovanie úplnej zamestnanosti, zvyšovanie výroby a obchodu s tovarom a službami, optimálne využitie svetových zdrojov v súlade s cieľom trvalého rozvoja, ochranu životného prostredia a zaistenie zodpovedajúceho podielu z rastu obchodu rozvojovým krajinám. **Serenčes, R. (2007)**²¹.

1.3. Medzinárodný a zahraničný obchod

Medzinárodný obchod ako súčasť širších vonkajších hospodárskych vzťahov je indikátorom, do ktorého sa premieta úroveň a trend svetového hospodárstva, je pasívnym ukazovateľom zdravia národnej ekonomiky, ale zároveň aktívnym predpokladom vymedzujúcim kvantitu a kvalitu zdrojov ekonomického rastu a tým i zdrojov životného prostredia tvrdí **Podolák, A. (2001)**¹⁵.

Medzinárodný obchod a pohyb kapitálu prináša aj negatívne stránky. Zvyšujúca sa konkurencia zahraničných firiem spôsobila krach niektorých domácich výrobcov, čo sa mohlo negatívne prejaviť na zamestnanosti v niektorých regiónoch alebo odvetviach národného hospodárstva uvádza **Pokrivčák, J. (2008)**¹⁸.

Lisý, J. (2000)¹¹ uvádza, že medzinárodný obchod je výsledkom medzinárodnej deľby práce. Rozsah zapojenia krajiny do medzinárodnej deľby práce závisí od prírodných, historických, technických, ekonomických aj politických podmienok.

Ako tvrdí **Podolák, A. (2007)**¹⁴ slovenská ekonomika patrí v európskom a svetovom meradle patrí medzi malé ekonomiky. V rámci svetového aj európskeho obchodu nemá zahraničný agroobchod významné postavenie. Zapojenosť SR do medzinárodného obchodu je preto veľmi dôležitá .

Podľa **Nemca, S. (2009)**¹³ považuje predstavenstvo SPPK za nevyhnutné oveľa intenzívnejšie podporovať predaj na Slovensku vyrobených výrobkov, sprístupňovať úvery pre podnikateľov prostredníctvom štátnych záručných mechanizmov, bonifikovať prepravné náklady pri vývoze prebytkových komodít, reštrukturalizovať podpory z verejných zdrojov tak, aby sa orientovali na najviac ohrozené výrobné odbory a nezabúdať pri vyčleňovaní mimoriadnych podpôr na zmiernovanie dôsledkov krízy ani na agropotravinársky komplex, ktorý v súlade s vládny programom predstavuje jednu z priorit štátnej hospodárskej a sociálnej politiky.

1.4. Teritoriálna a komoditná štrukturalizácia zahraničného obchodu

Lipková, E. (2000)¹⁰ píše, že v komoditnej štruktúre zahraničného obchodu sa odráža hospodárska štruktúra krajiny. Vo vývoze prevažuje tovar, ktorý sa v krajine vyrába a v dovoze, naopak, hotové výrobky alebo suroviny, ktorých má krajina nedostatok, resp. súčiastky vyrobené v rámci medzinárodnej špecializácie výroby.

Vstupom Slovenskej republiky do spoločenstva Európskej únie mal, ale zásadný vplyv na štruktúru a vývoj nášho agropotravinárskeho obchodu píše **Gálik, J. a Matošková, D. (2007)**⁸.

Vaňova, L. (2006)²² uvádza, že vstup SR do EÚ odstránil obchodné bariéry medzi členskými štátmi a tým rozšíril možnosti obchodovania. Aj keď sa na prvý pohľad môže zdať, že kým jedni na tom získavajú, iní strácajú, v konečnom dôsledku liberalizácia agroobchodu v rámci vnútorného trhu EÚ by mala viesť k zvýšeniu globálneho blahobytu, produktivity i dôchodkovosti.

Čepilek, B. (2006)⁵ tvrdí, že dňom vstupu Slovenskej republiky do Európskej únie sa rapídne zmenili podmienky obchodu s poľnohospodárskymi a potravinárskymi výrobkami. Zahraničným obchodom sa stal len obchod mimo spoločného územia EÚ a výrazne sa zmenila štruktúra slovenského obchodu s poľnohospodárskymi a potravinárskymi výrobkami.

2. Cieľ práce

Agroobchod Slovenskej republiky je jedným z mnohých odvetví, ktorý predchádza globalizačným a transformačným procesom. Ťažiskovým cieľom bakalárskej práce je analýza a zhodnotenie agroobchodu Slovenskej republiky v globalizačnom prostredí.

Parciálne ciele práce zachytávajú tendencie vývoja zahraničného agrárneho a zahraničného obchodu Slovenskej republiky v súčinnosti teritoriálnej a komoditnej štrukturalizácie zahraničného agrárneho obchodu Slovenskej republiky. Posledný paralelný vedľajší cieľ práce je globalizácia a jej súčinnosť na konkurencieschopnosť sledovaných komodít.

3. Metodika práce a materiál

Charakteristika objektu skúmania

Objektom skúmania bakalárskej práce bude globalizácia a s ňou súvisiaci globálny problém agroobchodu Slovenskej republiky.

V práci bude okrem toho charakterizovaný vývoj zahraničného agrárneho obchodu a zahraničného obchodu Slovenskej republiky za roky 2003 – 2009. Rok 2003 bude predstavovať predvstupový rok vstupu Slovenskej republiky do EÚ a rok vyvrcholenia negociačných procesov. Tento rok bude predstavovať bázický rok. Ďalšie, sledované roky budú prezentovať trendy vývoja, ktoré vyvrcholia rokom 2009. Teritoriálna a komoditná orientácia zahraničného agrárneho obchodu sa bude orientovať na vybraných najvýznamnejších partnerov SR a vybrané komodity. Ďalej bude práca analyzovať vplyv globalizácie na konkurencieschopnosť vybraných výrobkov podľa mnou zvolených ukazovateľov konkurenčnej schopnosti RCA a RCA 2, ktoré budú jednak prezentovať konkurencieschopnosť vybraných komoditných odborov a konkurencieschopnosť vybraných odborov z teritoriálneho hľadiska sledovaných krajín. V ďalšej časti bude prezentovaný mlynský a cukrovarnícky priemysel za sledované obdobie rokov 2003 – 2008, resp. roky 2004 – 2008.

Pracovné postupy

V prehľadnom tabuľkovom vyjadrení budú uvedené hodnoty v mil. Sk a mil. € za roky 2003 a 2009. Na prepočítanie do meny Euro, budú použité priemerné kurzy tejto meny za jednotlivé roky (2003: 1€ = 41,5 Skk; 2009: konverzný kurz 1€ = 30,1260 Skk). V prípade analýzy zahraničného obchodu vybraných výrobkov cukrovarníckeho priemyslu budú údaje prezentované za hospodárske roky 2004 – 2008.

Veľmi dôležitou časťou práce budú tabuľky, grafy, ktoré budú slúžiť na lepšie znázornenie a pochopenie daných problémov.

Použité metódy vyhodnotenia a interpretácie výsledkov

V bakalárskej práci budú využité komparatívne a analyticko - syntetické metódy skúmania. Pri posudzovaní a spracovávaní údajov budú využívané reťazové indexy pomocou, ktorých sa bude hodnotiť, a poukazovať na trend vývoja v zahraničnom agrárnom obchode a zahraničnom obchode Slovenskej republiky. Jeho výpočet bude nasledovný:

$$index = \left(\frac{\text{sledovaný rok}}{\text{bázický rok}} \right) \times 100$$

Cez tento index budeme môcť zistiť, či dochádza k rastu (poklesu) jednotlivých foriem obchodu (vývoz, dovoz, saldo, obrat):

$$index \text{ obchodovania} = \left(\frac{\text{forma obchodovania v sledovanom období}}{\text{forma obchodovania v bázickom roku}} \right) \times 100$$

Ak bude index obchodovania väčší ako 100, bude poukazovať na zvýšenie trend importu. V bakalárskej práci bude pri slovnom a tabuľkovom vyjadrení využívané percentuálne vyjadrenie. Percentuálna zmena sa oproti bázickej hodnote bude počítaná ako rozdiel hodnoty indexu a čísla 100.

Pre analýzu zahraničného agrárneho a zahraničného obchodu bude v práci využitý vzťah pre výpočet salda zahraničného agrárneho a zahraničného obchodu, ktorý bude počítaný ako:

$$\text{saldo ZAO, ZO} = \frac{\text{Export ZAO, Export ZO}}{\text{Import ZAO, Import ZO}}$$

Konkurencieschopnosť sledovaných komodít bude počítaná pomocou ukazovateľa komparatívnych výhod RCA:

$$RCA = \ln [(x \div m)] / [(X \div M)]$$

kde:

ln – prirodzený logaritmus,

x – export danej komodity,

m – import danej komodity,

X – celkový agroexport krajiny,

M – celkový agroimport krajiny,

ak bude hodnota ukazovateľa $RCA > 0$, tak bude mať sledovaná komodita komparatívnu výhodu. Ak bude ukazovateľ $RCA < 0$ bude mať komodita komparatívnu nevýhodu. Ak sa bude hodnota ukazovateľa $RCA = 0$, bude to znamenať, že sledovaná komodita nebude mať ani výhodu ani nevýhodu.

Pre meranie indexu čistej obchodnej výkonnosti budem v práci využívať index RCA 2:

$$RCA\ 2 = \frac{(X_{ij} - M_{ij})}{(X_{ij} + M_{ij})}$$

kde:

X_{ij} – export krajiny „i“ v komoditnej skupine „j“,

M_{ij} – import krajiny „i“ v komoditnej skupine „j“,

Ak sa hodnoty indexu čistej obchodnej výkonnosti budú pohybovať v rozpätí od -1 do +1, kde hodnota od -1 bude kvantifikovať komparatívnu nevýhodu a hodnota +1 bude predstavovať komparatívnu výhodu.

Využitie analyticko – syntetickej metódy bude môcť rozložiť sledovaný jav na jednotlivé časti, podčiarknuť jeho hlavné články, ktoré ho budú ovplyvňovať. Túto metódu budem využívať pri posudzovaní súčasného stavu riešenej problematiky doma a v zahraničí, ale aj pri zahraničnom obchode vybraných odborov potravinárskeho priemyslu Slovenskej republiky.

Spôsob získavania údajov a ich zdroje

Informácie a podkladové materiály k vypracovaniu bakalárskej práce budem čerpať z viacerých zdrojov a to z:

- štatistického úradu Slovenskej republiky a štatistického úradu Európskych spoločenstiev (EUROSTAT),
- ministerstva pôdohospodárstva SR (Informácie o zahraničnom obchode s agropotravinárskymi komoditami za január až december 2009),
- výskumného ústavu ekonomiky a poľnohospodárstva,
- colnej štatistiky SR,
- zelených správ (2003-2007),
- publikácii autorov.

4. Vlastná práca

4.1. Vývoj zahraničného agrárneho obchodu SR a zahraničného obchodu SR

Agrárny zahraničný obchod je významnou súčasťou celkového zahraničného obchodu Slovenskej republiky. Oproti iným štátom v rámci európskeho a svetového obchodu nemá náš agropotravinársky obchod až také významné postavenie, ale výraznou mierou vplýva na vývoj hospodárstva a ekonomiky Slovenskej republiky.

Vývoj zahraničného agropotravinárskeho obchodu Slovenskej republiky za roky 2003-2009 charakterizuje tabuľka č. 1 a následne vývoj zahraničného obchodu Slovenskej republiky popisuje tabuľka č. 2. Na trend vývoja obratu zahraničného obchodu SR a obratu agrárneho obchodu SR a konečného vývoja agrárneho obchodu k zahraničnému obchodu SR poukazuje tabuľka č.3.

Tabuľka č. 1 Vývoj zahraničného agropotravinárskeho obchodu SR za roky 2003 – 2009 (mil. € / mil. Sk)

	2003		2004	2005	2006	2007	2008	2009	
	mil. €	mil. Sk	mil. Sk	mil. Sk	mil. Sk	mil. Sk	mil. Sk	mil. €	mil. Sk
vývoz	612	25 379	34 418	46 884	52 267	55 714	58 877	1761,7	53 073
% *	100	100	35,62	84,74	105,95	119,53	131,99	187,86	109,12
dovoz	973	40 391	50 119	66 940	69 162	80 350	87 285	2711,9	81 698
% *	100	100	24,08	65,73	71,23	98,93	116,10	178,72	102,27
saldo	-362	-15 012	-15 701	-20 256	-16 895	-24 636	-28 408	-950,2	-28 625
% *	100	100	4,59	34,93	12,54	64,11	89,24	-362,49	90,68
obrat	1585	65 770	84537	113 824	121 429	136 064	146 162	4 474	134 771
% *	100	100	28,53	73,06	84,63	106,88	122,23	182,25	104,91

Zdroj: Zelené správy (vývoj 2003-2007), colná štatistika, MPSR (vývoj 2008-2009), vlastné prepočty
Poznámka: % * - percentuálna zmena oproti bázičkej hodnote roku 2003

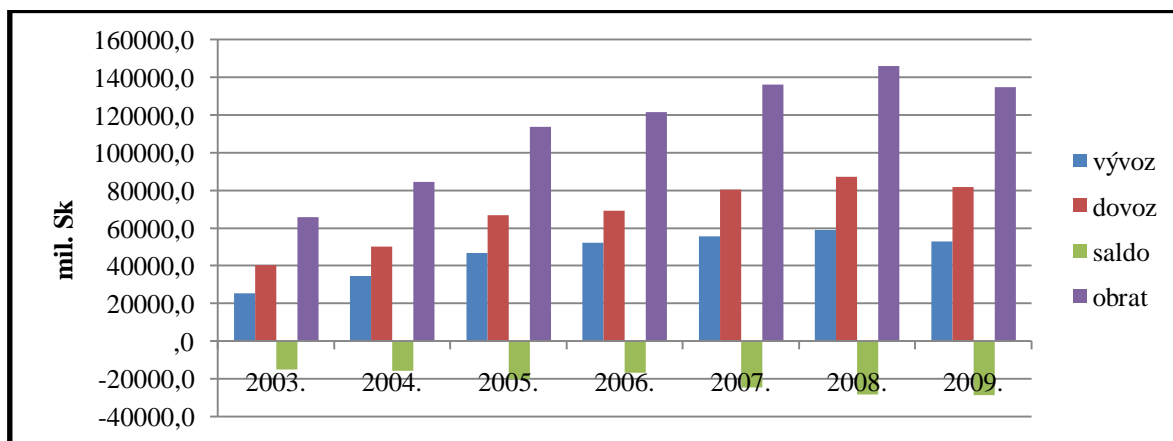
Vývoz zahraničného agropotravinárskeho obchodu za sledované obdobie rokov 2003 až 2009 expandoval v každom jednotlivom roku. Zo Slovenskej republiky sme za dané obdobie vyviezli komodity v priemernej cene 45 590 mil. Sk ročne. Kým v roku 2003 agropotravinársky sektor vyviezol komodity v hodnote 25 379 mil. Sk, v roku 2004, po vstupe Slovenskej republiky do Európskej únie vývoz predstavoval hodnotu 34 418 mil. Sk. Export komodít teda v konečnom dôsledku vzrástol o 35,62 %. Objem exportu v roku 2005 už dokonca predstavoval dvojnásobok oproti roku 2003 a trojnásobok v roku 2008

s hodnotou vývozu 58 877 mil. Sk, čo predstavuje nárast o 131,99 %. Výrazný pokles exportu agropotravinárskych komodít možno pozorovať v roku 2009.

Do Slovenskej republiky sa za obdobie rokov 2003 až 2009 dovezli komodity v priemernej cene 65 708 mil. Sk. V roku 2004 bol agropotravinársky dovoz na úrovni 50 119 mil. Sk, čo predstavuje oproti roku 2003 nárast o 9 728 mil. Sk. V percentuálnom vyjadrení to predstavuje nárast o 24,08 %. Najväčší medzročný nárast možno pozorovať v roku 2005, kde dovoz činil 66 940 mil. Sk, čo predstavuje nárast o 33% oproti predošlému roku. V ďalších rokoch môžeme pozorovať rast agropotravinárskeho dovozu, ale už nie tak extrémny s porovnaním s rokmi 2005 a 2004. Podobne ako vývoz agropotravinárskych, tak aj dovoz týchto komodít v roku 2009 klesol na hodnotu 2711,9 mil. € (81 698 mil. Sk). Oproti predošlému obdobiu je to pokles o 185,4 mil. € (5 587 mil. Sk)

Saldo zahraničného agrárneho obchodu sa bolo počas celého sledovaného obdobia pasívne. Pozitívne možno hodnotiť zníženie salda zahraničného agrárneho obchodu v rokoch 2005 až 2006. Saldo agrárneho obchodu sa v roku 2006 znížilo oproti roku 2005 o 16,6 %. Najnižšiu hodnotu pasívneho salda možno pozorovať v roku 2003 a to s hodnotou -15 012 mil. Sk. Naopak najvyššia hodnota je dosiahnutá v roku 2009 a to - 950,2 mil. € (-28 625 mil. Sk), čo predstavuje nárast oproti predstupovému roku 2003 o 90,68 %.

Graf č. 1 Vývoj zahraničného agropotravinárskeho obchodu SR za roky 2003 – 2009

Zdroj: Zelené správy (vývoj 2003-2007), colná štatistika, MPSR (vývoj 2008-2009), vlastné spracovanie

Tabuľka č. 2 Vývoj zahraničného obchodu SR za roky 2003 – 2009 (mil. € / mil. Sk)

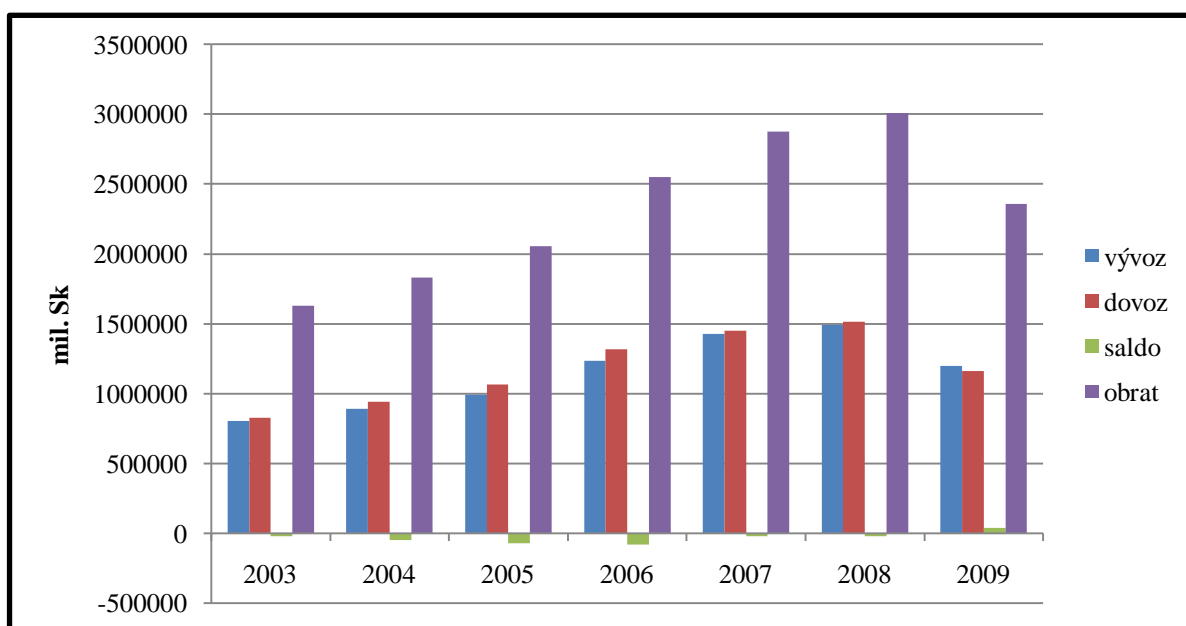
	2003		2004	2005	2006	2007	2008	2009	
	mil. €	mil. Sk	mil. Sk	mil. Sk	mil. Sk	mil. Sk	mil. Sk	mil. €	mil. Sk
vývoz	19350,29	803037	890919,2	990060,9	1232635	1426496	1491909	39715,6	1 196 472
% *	100	100	10,94	23,29	53,50	77,64	85,78	105,25	48,99
dovoz	19918,67	826625	940470,5	1064050	1315512	1448338	1514738	38528,7	1 160 716
% *	100	100	13,77	28,72	59,14	75,21	83,24	93,43	40,42
saldo	-568,386	-23588	-49551,2	-73989,5	-82876,6	-21841,4	-22829,5	1186,9	35756,55
% *	100	100	110,07	213,67	251,35	-7,40	-3,22	-308,82	-251,59
obrat	39268,96	1629662	1831390	2054111	2548147	2874834	3006647	78244,3	2 357 188
% *	100	100	24,72	52,01	112,64	152,85	169,03	198,68	89,41

Zdroj: ŠÚ SR (vývoj 2003-2009), vlastné prepočty

Poznámka: % * - percentuálna zmena oproti základnej hodnote roku 2003

Ako môžeme pozorovať z tabuľky č. 2 dynamika vývozu a dovozu poukazuje v každom sledovanom roku, okrem roku 2009 rast. V predstupovom období Slovenskej republiky do EÚ dosahoval vývoz hodnotu 803 037 mil. Sk. Po vstupe SR do EÚ, zjednodušení obchodovania, samotnom otvorení hraníc dosiahol vývoz hodnotu 890 919,2 mil. Sk, čo predstavuje nárast oproti predošlému roku o 10,94 %. Najvyššiu hodnotu vývozu sme dosiahli v roku 2008 a to 149 1909 mil. Sk. Posledný štvrtrok roku 2008 zasiahla Slovenskú republiku globálna hospodárska a finančná kríza, ktorá sa naplno prejavila v roku 2009, čo môžeme pozorovať z tabuľky a grafu č. 2. Pokles exportu oproti predošlému roku predstavoval 39 715,6 mil. € (295 437 mil. Sk) ! Podobný trend vývoja nastal aj pri dovoze. Po vstupe SR do EÚ sa zvýšila hodnota dovozu v roku 2004 o 13,77 %. V ďalších sledovaných rokoch sme zaznamenali rastúci vývoj dovozu okrem roku 2009. Najvyššiu hodnotu dovozu sme podobne ako pri vývozu zaznamenali v roku 2008 s hodnotou 15 147 38 mil. Sk. V roku 2009 sme znamenal pokles dovozu o 354 022 mil. Sk oproti roku 2008 a hodnota dovozu bola v tomto roku 38 528,7 mil. € (1 160 716 mil. Sk). Oproti základnému obdobiu roku 2003 sa hodnota dovozu, v sledovanom období roku 2009 zvýšila o 40,42 %. Saldo zahraničného obchodu Slovenskej republiky bolo počas celého sledovaného obdobia pasívne okrem roku 2009, kde sme dosiahli aktívne saldo v celkovej hodnote 1 186,9 mil. € (35 756,55 mil. Sk) !, čo môžeme pripísať k vyššej dynamike vývozu s porovnaním s dovozom. Celkové záporne saldo pokleslo oproti základnému obdobiu roku 2003 o rekordných 308,82 % v prípade Eura.

Graf č. 2 Vývoj zahraničného obchodu SR za roky 2003 – 2009 (mil. Sk)

Zdroj: ŠÚ SR (vývoj 2003-2009), vlastné spracovanie

Obrat zahraničného obchodu vykazuje za sledované obdobie rokov 2003 – 2009 rovnakú dynamiku rastu ako obrat zahraničného agrárneho obchodu. Význam zahraničného agrárneho obchodu v slovenskom zahraničnom obchode dosiahol najvyššiu hodnotu 5,72 % v roku 2009. V tomto roku sme dosiahli celkový obrat s poľnohospodársko-potravinárskymi výrobkami 4 474 mil. € (134 771 mil. Sk), čo predstavuje medziročný pokles o 11 391 mil. Sk. Tento stav bol zapríčinený poklesom dovozu a vývozu agropotravinárskych komodít. S porovnaním s bazickým rokom 2003 sa hodnota obratu zvýšila o 104,91 %.

Tabuľka č. 3 Vývoj obratu zahraničného obchodu SR a obratu zahraničného agrárneho obchodu SR za roky 2003 – 2009 (mil. Sk)

Rok	Obrat ZO SR	Index 2003=100	Obrat AO SR	Index 2003=100	Podiel AO na ZO SR
2003.	1 629 662,00	100,00	65 770	100,00	4,04
2004.	1 831 389,67	112,38	84 537	128,53	4,62
2005.	2 054 111,18	126,05	113 824	173,06	5,54
2006.	2 548 147,46	156,36	121 429	184,63	4,77
2007.	2 874 833,80	176,41	136 064	206,88	4,73
2008.	3 006 647,10	184,50	146 162	222,23	4,86
2009.	2 357 187,78	144,64	134 771	204,91	5,72

Zdroj: Zelené správy (vývoj 2003-2007), colná štatistika, MPSR (vývoj 2008-2009), ŠÚ SR vlastné prepočty

4.2. Teritoriálna štrukturalizácia zahraničného agrárneho obchodu SR

Dňa 1.5.2004 vstúpila Slovenská republika spolu s ďalšími deviatimi krajinami východnej a západnej Európy do spoločenstva Európskej únie a stala sa jej plnoprávnym členom. Označenie štátov EÚ po 1. máji 2004 bolo: EÚ-25. Vstup Slovenskej republiky do Európskej únie tak výrazne zmenil teritoriálnu štruktúru agropotravinárskeho zahraničného obchodu SR. Vznikli tak dve zoskupenia, a to vnútorný, spoločný trh Európskej únie a ostatné, tkz. tretie krajiny. V druhej fáze rozširovania Európskej únie dňa 1.1.2007 pristúpili do EÚ Rumunsko a Bulharsko. Európska únia sa tak rozrástla o ďalšie dva štáty a nesie označenie EÚ-27. Údaje za sledované obdobie rokov 2003 – 2009 boli počítané samostatne, a to ako SR a EÚ-15 pred rokom 2004, SR a EÚ-25 po prvom rozšírení Európskej únie a po poslednom rozšírení v roku 2007 ako SR a EÚ-27. V rámci spracovania údajov sú uvedení aj najvýznamnejší partneri Slovenskej republiky, tak isto aj kooperácia Slovenskej republiky medzi tretími krajinami. Uvedené údaje prezentujú tabuľky č.4 a č. 5.

Tabuľka č.4 Teritoriálna štrukturalizácia zahraničného agrárneho obchodu SR (v mil. Sk)

	rok	Celkom	EÚ-15	EÚ-25	EÚ-27	CEEC-10	Z toho					
							DE*	IT*	CZ*	HU*	PL*	TK*
v ý v o z	2003.	25 379	5 347	x	x	17 031	1 579	602	10 561	2 423	2 788	3 001
	2004.	34 418	x	30 871	x	x	3 448	1 968	13 268	4 075	3 188	3 547
	2005.	46 884	x	42 394	x	x	3 677	2 485	13 784	7 489	3 730	4 461
	2006.	52 267	x	48 184	x	x	3 122	2 851	16 942	8 478	5 840	4 083
	2007.	55 714	x	x	53 253	x	3 430	2 426	17 408	11 820	5 246	2 462
	2008.	61 359	x	x	58 595	x	2 557	2 014	14 029	9 142	4 672	2 772
	2009.	53 073	x	x	50 970	x	x	x	x	x	x	2 103
d o v o z	2003.	40 391	13 667	x	x	19 021	3 745	1 652	13 832	2 124	2 564	7 703
	2004.	50 119	x	41 822	x	x	5 632	1 795	17 525	2 601	3 723	8 297
	2005.	66 940	x	57 843	x	x	6 537	2 169	19 712	3 175	6 138	9 097
	2006.	69 162	x	60 406	x	x	6 942	2 749	20 036	4 202	8 645	8 757
	2007.	80 350	x	x	71 457	x	7 728	2 857	21 603	5 664	8 968	8 893
	2008.	87 621	x	x	78 478	x	6 548	2 312	16 747	5 323	7 501	9 158
	2009.	81 698	x	x	74 050	x	x	x	x	x	x	7 649
s a l d o	2003.	-15 012	-8 320	x	x	-1 990	-2 166	-1 050	-3 271	299	224	-4 702
	2004.	-15 701	x	-10 951	x	x	-2 184	173	-4 257	1 474	-535	-4 750
	2005.	-20 056	x	-15 449	x	x	-2 860	316	-5 928	4 314	-2 408	-4 636
	2006.	-16 895	x	-12 222	x	x	-3 820	102	-3 094	4 276	-2 805	-4 674
	2007.	-24 636	x	x	-18 204	x	-4 298	-431	-4 195	6 156	-3 722	-6 431
	2008.	-26 262	x	x	-19 883	x	-3 991	-298	-2 718	3 819	-2 829	-6 386
	2009.	-28 625	x	x	-23 080	x	x	x	x	x	x	-5 546

Zdroj: Zelené správy (vývoj 2003-2007), colná štatistika, MPSR (vývoj 2008-2009) vlastné prepočty

Poznámky:

EÚ-15: Belgicko, Dánsko, Francúzsko, Grécko, Holandsko, Írsko, Luxembursko, Nemecko, Rakúsko, Taliansko, Španielsko, Veľká Británia, Švédsko, Fínsko, Portugalsko

EÚ-25: EÚ-15 + SR, ČR, Poľsko, Maďarsko, Slovinsko, Lotyšsko, Litva, Estónsko, Malta, Cyprus,

EÚ-27: EÚ-25 + Bulharsko, Rumunsko

CEEC-10: Slovenská republika, Česká republika, Poľsko, Maďarsko, Rumunsko, Bulharsko, Lotyšsko, Litva, Estónsko, Slovinsko

DE* Nemecko, **IT*** Taliansko, **CZ*** Česká republika, **HU*** Maďarsko, **PL*** Poľsko, **TK*** tretie krajiny

Tabuľka č.5 Teritoriálna štrukturalizácia zahraničného agrárneho obchodu SR
(v mil. Sk, mil. €)

		2003	2004.	2005	2006	2007	2008	2009	
		mil. Sk	mil. Sk	mil. Sk	mil. Sk	mil. Sk	mil. Sk	mil. €	mil. Sk
ZOAĽA	Celkom	25379,0	34418,0	46884,0	52267,0	55714,0	61359,0	1761,7	53 073
	% *	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	EÚ- 15	5347,0	x	x	x	x	x	x	x
	% *	21,1	x	x	x	x	x	x	x
	EÚ- 25	x	30871,0	42394,0	48184,0	x	x	x	x
	% *	x	89,7	90,4	92,2	x	x	x	x
	EÚ- 27	x	x	x	x	53253,0	58595,0	1691,9	50970,0
	% *	x	x	x	x	95,6	95,5	96,0	96,0
	TK	3001,0	3547,0	4461,0	4083,0	2462,0	2772,0	69,8	2103,0
	% *	11,8	10,3	9,5	7,8	4,4	4,5	3,7	3,7
CEEC-10	17 031	x	x	x	x	x	x	x	
% *	67,1	x	x	x	x	x	x	x	
ZOAOP	Celkom	40391,0	50119,0	66940,0	69162,0	80350,0	87621,0	2711,8	81 698
	% *	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	EÚ- 15	13667,0	x	x	x	x	x	x	x
	% *	33,8	x	x	x	x	x	x	x
	EÚ- 25	x	41822,0	57843,0	60406,0	x	x	x	x
	% *	x	83,4	86,4	87,3	x	x	x	x
	EÚ- 27	x	x	x	x	71457,0	78478,0	2458,0	74050,0
	% *	x	x	x	x	88,9	89,6	96,4	96,4
	TK	7703,0	8297,0	9097,0	8757,0	8893,0	9158,0	253,9	7649,0
	% *	19,1	16,6	13,6	12,7	11,1	10,4	3,6	3,6
CEEC-10	19 021	x	x	x	x	x	x	x	
% *	47,1	x	x	x	x	x	x	x	
OPĽAO	Celkom	-15012,0	-15701,0	-20056,0	-16895,0	-24636,0	-26262,0	950,2	-28625,0
	% *	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	EÚ- 15	-8320,0	x	x	x	x	x	x	x
	% *	55,4	x	x	x	x	x	x	x
	EÚ- 25	x	-10951,0	-15449,0	-12222,0	x	x	x	x
	% *	x	69,7	77,0	72,3	x	x	x	x
	EÚ- 27	x	x	x	x	-18204,0	-19883,0	766,1	-23080,0
	% *	x	x	x	x	73,9	75,7	80,6	80,6
	TK	-4702,0	-4750,0	-4636,0	-4674,0	-6431,0	-6386,0	184,1	-5546,0
	% *	31,3	30,3	23,1	27,7	26,1	24,3	19,4	19,4
CEEC-10	-1 990	x	x	x	x	x	x	x	
% *	13,3	x	x	x	x	x	x	x	

Zdroj: Zelené správy (vývoj 2003-2007), colná štatistika, MPSR (vývoj 2008-2009) vlastné prepočty

Poznámky:

%* - percentuálny podiel jednotlivých zoskupení na celkovom agrárnom obchode SR

Pred vstupom Slovenskej republiky do Európskej únie bol slovenský zahraničný agrárny obchod vo väčšej miere orientovaný dohodou o voľnom obchode v strednej Európe – CEFTA. Naším najväčším obchodným partnerom bola v roku 2003 a naďalej je Česká republika. V období roku 2003 bolo záporné saldo zahraničnoobchodnej výmeny agropotravinárskych komodít medzi Slovenskou republikou a Českou republikou vo výške – 3 271 mil. Sk. Česká republika v rámci zahraničného agropotravinárskeho obchodu Slovenskej republiky tvorila v roku 2003 41,61% z celkového vývozu a 34,35 % z celkového dovozu agropotravinárskych komodít, čím si udržiavala dominantné postavenie. Ďalšími významnými partnermi Slovenskej republiky sú Poľská republika, Maďarská republika, Nemecká spolková republika a Talianska republika.

Dôležité je podotknúť, že pred vstupom Slovenskej republiky do Európskej únie bola hodnota celkového zahraničného agrárneho vývozu Slovenskej republiky 25 379 mil. Sk. Z toho krajiny patriace do EÚ-15 tvorili 21,1 % z celkového zahraničného agrárneho vývozu v hodnote 5 347 mil. Sk. Saldo celkovej zahraničnoobchodnej výmeny agropotravinárskych komodít bolo na úrovni – 15 012 mil. Sk a celkový dovoz zahraničných agropotravinárskych komodít tvoril hodnotu 40 391 mil. Sk.

Vstupom Slovenskej republiky do Európskej únie je náš zahraničný agrárny obchod orientovaný hlavne na členské krajiny Európskej únie. Saldo zahraničnoobchodnej výmeny agropotravinárskych komodít medzi Slovenskou republikou a ostatnými členskými krajinami EÚ (EÚ-25) za rok 2004 činí – 10 951 mil. Sk. S porovnaným s rokom 2003 sa zvýšilo o 31,6 % tj. o 2 631 mil. Sk. Vývoz agropotravinárskych komodít je na úrovni 30 871 mil. Sk, čo predstavuje podiel na celkovom vývoze 89,7 % . Oproti roku 2003 sa vývoz medzi členskými štátmi Európskej únie zvýšil o 25 524 mil. Sk. Dovoz komodít činil 41 822 mil. Sk a oproti minulému roku sa zvýšil o 28 155 mil. Sk. Medzi našich najvýznamnejších partnerov patrí naďalej Česká republika, Poľsko, Maďarsko, Taliansko či Nemecko s hodnotou vývozu za rok 2004 3 448 mil. Sk, čo predstavuje zvýšenie oproti minulému roku o 1 869 mil. Sk v percentuálnom vyjadrení to činí zvýšenie o 45,7 %.

V ďalšom roku celkové pasívne saldo zahraničnoobchodnej výmeny agropotravinárskych komodít tvorilo – 20 056 mil. Sk z toho z členských štátov EÚ-25 tvorilo – 15 449 mil. Sk, čo predstavuje zvýšenie oproti roku 2004 o 4 498 mil. Sk a roku 2003 zvýšenie o 53,8 %. Celkový vývoz vzrástol o 12 466 mil. Sk oproti minulému obdobiu a rovnako vzrástol aj medzi štátmi Európskej únie a to o 11 523 mil. Sk. Najviac

sa na našom vývoze podieľala Česká republika s hodnotou vývozu za rok 2005 13 784 mil. Sk. V tomto roku sme dosiahli kladné saldo zahraničnoobchodnej výmeny agropotravinárskych komodít s Talianskom a Maďarskom. Dovozy agrokomodít bol medzi štátmi EÚ na úrovni 57 843 mil. Sk, čo predstavuje zvýšenie oproti roku 2003 až o 44 176 mil. Sk. Z tretích krajín sme doviezli komodity v hodnote 9 097 mil. Sk.

Rok 2006 bol charakterizovaný znížením celkového pasívneho salda z hodnoty – 20 056 mil. Sk z predošlého roka na úroveň – 16 895 mil. Sk. Na celkovom vývoze nášho agrárneho zahraničného obchodu sa krajiny EÚ-25 podieľali 92,2 %, zatiaľ čo v roku 2003 to bolo len 21,07 % . Dovozy na náš trh z členských krajín Európskej únie bol na hodnote 60 406 mil. Sk a z tretích krajín tvoril podiel na celkovom dovoze 12,7 %.

V ďalšom sledovanom roku sa už neopakovala situácia z predošlého roka, kde sa pasívne saldo znížilo, ale naopak v roku 2007 sa saldo znovu prehĺbilo na úroveň – 24 636 mil. Sk. Podiel už aj novo pristúpených krajín (Rumunsko, Bulharsko) do spoločenstva Európskej únie (EÚ-27) tvoril na salde zahraničnoobchodnej výmeny agropotravinárskych komodít 73,9 %, čo predstavovalo zvýšenie oproti roku 2006 o 5 982 Mil. Sk. Do krajín EÚ-27 sa vyviezli komodity v hodnote 53 253 Mil. Sk s podielom na celkovom vývoze 95,6 % , zvyšné 4,4 % tvorili tretie krajiny. V tomto roku sa zvyšoval vývoz do Nemecka, Českej republiky, Maďarska a naopak znížil sa vývoz do Talianska z hodnoty 2 851 mil. Sk z roku 2006 na 2 426 mil. Sk a Poľska. Dovozy agrokomodít z krajín EÚ-27 predstavoval 71 457 mil. Sk a podieľal sa tak 88,9 % na celkovom dovoze agrokomodít za rok 2007.

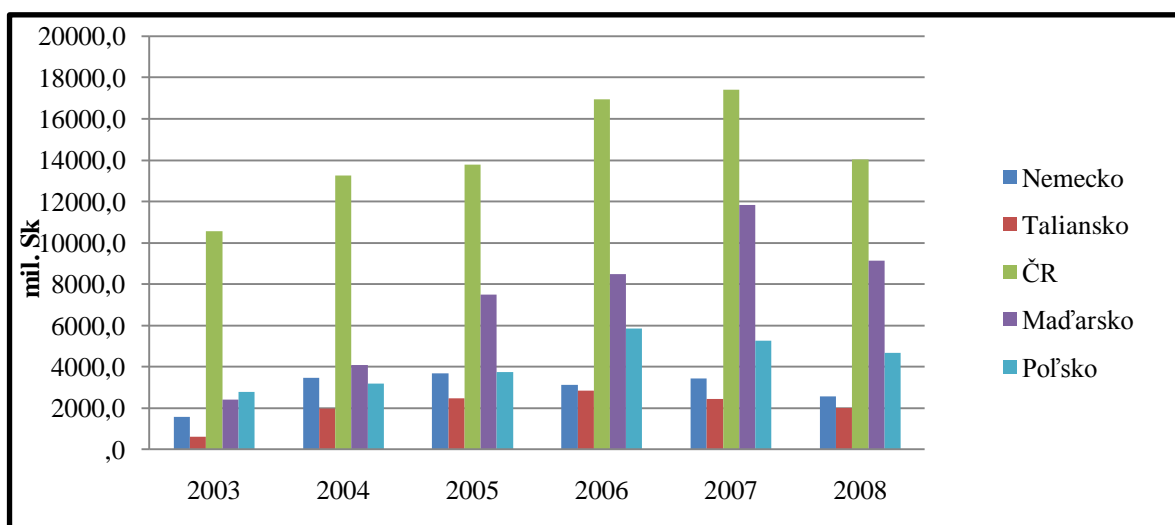
V roku 2008 sa z krajiny vyviezli komodity v celkovej výške 61 359 mil. Sk, kde krajiny EÚ-27 tvorili 95,5 % podiel s čiastkou 58 595 mil. Sk. Najviac komodít sa exportovalo do Českej republiky, ale už s nižším podielom ako v predchádzajúcom roku. Rovnaká situácia ako v prípade Českej republiky nastala aj u našich ďalších najvýznamnejších partnerov, kde nastal prepád v exporte agropotravinárskych komodít v rozpätí od 10,9 % po 25,5 % . Nárast exportu nastal jedine pri tretích krajinách a to o 310 mil. Sk. Celkový dovoz komodít činil v tomto roku 87 621 mil. Sk, čo predstavuje podiel EÚ-27 89,6 % a podiel tretích krajín 10,4 % . Saldo zahraničnoobchodnej výmeny agropotravinárskych komodít v roku 2008 malo hodnotu – 26 262 mil. Sk, kde krajiny EÚ-27 predstavovali 75,7 % podiel, čo predstavuje medziročný nárast o 1,8%.

V poslednom sledovanom roku sme vyviezli komodity v celkovej výške 17 61,7 mil. € (53 073 mil. Sk). Krajiny EÚ-27 sa na celkovom vývoze komodít podieľali 96 % podielom a tretie krajiny 3,7 % podielom. Rok 2009 predstavoval celkové zníženie dovozu

oproti minulému obdobiu o 253,1 mil. € (7 625 mil. Sk). Obchodovanie s krajinami EÚ-27 sa znížilo o 146,9 mil. € (4 428 mil. Sk) a s tretími krajinami o 50 mil. € (1 509 mil. Sk). Saldo zahraničnoobchodnej výmeny agropotravinárskych komodít v roku 2009 malo hodnotu -766,1 mil. € (-23 080 mil. Sk), kde krajiny EÚ-27 predstavovali 80,6 % podiel.

Porovnanie hodnoty vývozu a dovozu a salda agropotravinárskych komodít našich najvýznamnejších partnerov v predvstupovom roku 2003 a po vstupe do Európskej únie v roku 2004 a následne aj v rokoch 2005 – 2008 je uvedená v grafe. č 2 a č. 3 a 4.

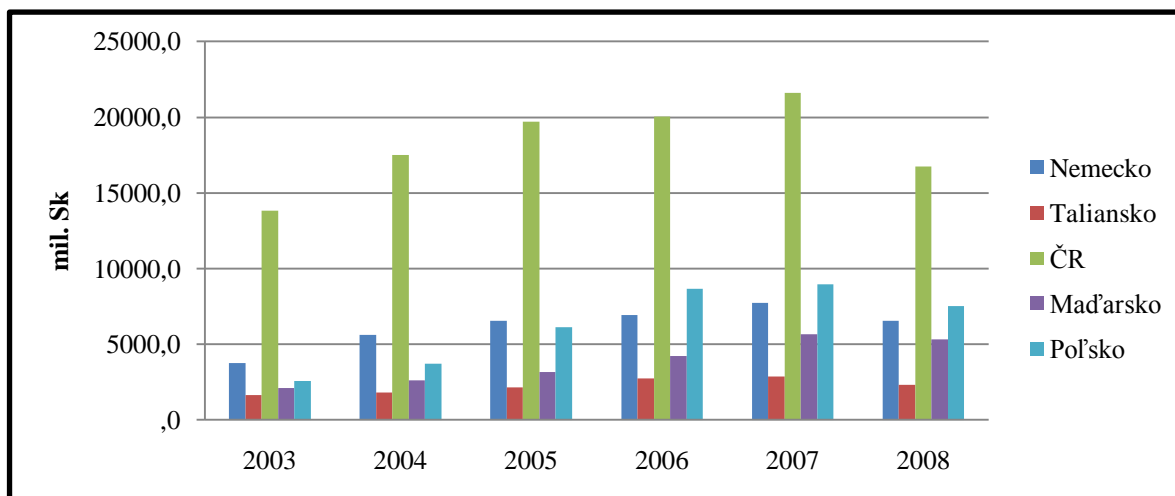
Graf č. 3 Vývoz agropotravinárskych komodít najvýznamnejších obchodných partnerov za obdobie 2003 – 2008.

Zdroj: Zelené správy (vývoj 2003-2007), colná štatistika, MPSR (vývoj 2008), vlastné spracovanie

Ako môžeme pozorovať z grafu, hodnota vývozu sa v jednotlivých krajinách po vstupe Slovenskej republiky do Európskej únie rapídne zvýšila. Najväčším obchodným partnerom za celé sledované obdobie je Česká republika, do ktorej sme vyviezli komodity v priemernej hodnote 14 332 mil. Sk.. Významný podiel na našom agrárnom vývoze malo tiež Maďarsko, Poľsko, Nemecko a Taliansko. Rastúcu tendenciu agrárneho vývozu môžeme pozorovať od roku 2003 po rok 2008. V Nemecku sa rast znížil už v roku 2006, kde sa oproti minulému roku znížil o 15,1 % a následne sa v ďalšom roku znovu zvýšil a v roku 2008 opäť znížil na hodnotu 2 557 mil. Sk. Podobnú situáciu môžeme pozorovať pri všetkých sledovaných krajinách kde sa rast vývozu znížil v roku 2007.

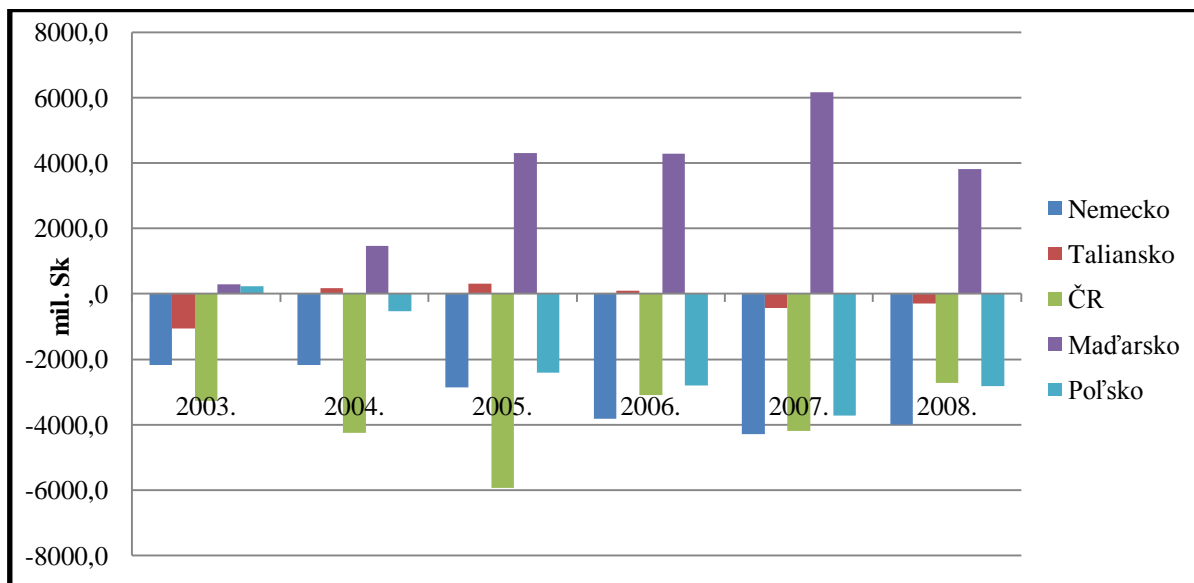
Graf č.4 Dovoz agropotravinárskych komodít najvýznamnejších partnerov za obdobie 2003 – 2008

Zdroj: : Zelené správy (vývoj 2003-2007), colná štatistika, MPSR (vývoj 2008), vlastné spracovanie

Česká republika dosahovala najväčší podiel na celkovom dovoze agropotravinárskych komodít Slovenska za obdobie rokov 2003 – 2008. V roku 2007 dosahoval dovoz Českej republiky najväčší podiel za sledované obdobie a to 21 603 mil. Sk, čo predstavuje nárast oproti roku 2003 o 36 %. Významnými dovozcami boli pre Slovenskú republiku boli Nemecko a Poľsko, ktorí importovali komodity v sledovanom období v priemernej hodnote 6 222 mil. Sk. Taktiež sa na agropotravinárskom dovoze v značnej miere podieľali Taliansko a Maďarsko. Hodnoty importu komodít sa s porovnaním rokov 2003/2007 zvýšili s Nemeckom o 51,5 %, Talianskom o 42,2 %, Českou republikou o 36 %, Maďarskom o 62,5 % a Poľskom o 71,4 %. V roku 2008 nastal tak isto ako pri vývoze komodít zo Slovenskej republiky pokles dovozu v porovnaní s predchádzajúcim rokom v priemernej hodnote za všetky sledované krajiny o 19,3 %.

Graf č. 5 Saldo agropotravinárskych komodít najvýznamnejších partnerov za obdobie 2003 – 2008.

Zdroj: : Zelené správy (vývoj 2003-2007), colná štatistika, MPSR (vývoj 2008), vlastné spracovanie

Ako možno pozorovať z grafu č. 5, saldo agropotravinárskych komodít sa skoro pri všetkých sledovaných štátoch pohybovalo v pasívnych hodnotách. Výnimku tvorí Maďarsko, ktoré dosiahlo vo všetkých rokoch sledovaného obdobia pozitívne hodnoty, čo sa prejavilo prevyšujúcim vývozom nad dovozom agropotravinárskych komodít. Najvyššie pozitívne saldo je možno pozorovať v roku 2007 s hodnotou 6 156 mil. Sk. V rokoch 2004 – 2006 bolo taktiež dosiahnuté pozitívne saldo agropotravinárskych komodít s Talianskom, kde sa hodnoty salda pohybovali v rozpätí od 102 mil. Sk – 316 mil. Sk. V roku 2003 bolo saldo na úrovni – 1 050 mil. Sk. Inú situáciu vo vývoji salda agropotravinárskych komodít možno pozorovať s Nemeckom, Českou republikou a Poľskom. Z Českej republiky sme viac importovali ako exportovali čo sa v konečnom dôsledku prejavilo vo vývoji salda obchodnej výmeny, ktoré bolo za celé sledované obdobie bolo najvyššie spomedzi všetkých sledovaných krajín. Najvyššie pasívne saldo bolo dosiahnuté v roku 2005 s hodnotou – 5 928 mil. Sk, čo predstavuje nárast oproti roku 2003 o 81,2 %. Pasívne hodnoty sme dosiahli taktiež s Nemeckom a to s najvyššou hodnotou dosiahnutou v roku 2007, – 4 298 mil. Sk a Poľskom s najvyššou hodnotou pasívneho salda v roku 2007, – 3 722 mil. Sk

4.3. Komoditná štrukturalizácia zahraničného agrárneho obchodu SR

V rámci komoditnej štrukturalizácie boli vybraté komoditné skupiny 09. Káva, čaj, korenie, 10. Obilie, 11. Mlynár. výrobky, slad, škroby, 17. Cukor a cukrovinky a komoditná skupina 18. Kakao a kakaové prípravky. Komodity boli vybrané zámerne. Komoditná skupina 09. Káva, čaj, korenie predstavuje tzv. nenahraditeľnú komoditnú skupinu, ktorú musíme vo väčšej miere dovážať. Komoditná skupina 10 a 11 zahŕňa komodity, u ktorých prevláda export nad importom. V rámci komoditnej skupiny 17. Cukor a cukrovinky prijala EÚ v roku 2006 tzv. cukrovarnícku reformu, ktorá ovplyvnila samotné obchodovanie v ďalších rokoch. Poslednou sledovanou komoditnou skupinou je 18. kakao a kakaové prípravky do ktorej spadá aj perspektívna vývozná položka a tou je čokoláda.

Komoditná štrukturalizácia vybraných komodít zahraničného agrárneho obchodu Slovenskej republiky je uvedená v tabuľke č. 6, v ktorej sú porovnávané údaje za roky 2003 – 2009. Komparovaným ukazovateľom je vývoz, dovoz a saldo podľa vybraných komoditných skupín. Grafické vyjadrenie komoditnej štrukturalizácie vybraných komodít je uvedené v grafe č. 6.

Tabuľka č. 6 Komoditná štrukturalizácia vybraných komodít za sledované obdobie rokov 2003 – 2009 (v mil. Sk, mil. €)

		2003.		2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	
		mil. €	mil. Sk	mil. Sk	mil. Sk	mil. Sk	mil. Sk	mil. Sk	mil. €	mil. Sk
VÝVOZ	09.Káva, čaj, korenie	5,0	208	346	217	583	1082	2365	47,4	1573
	% *	100	100	66,3	4,3	180,3	420,2	1036,9	845,3	656,1
	10.Obilie	34,8	1444	1332	2920	6109	5548	5589	186,8	6201
	% *	100	100	-7,8	102,2	323,1	284,2	287,1	436,9	329,4
	11.Mlynár. výrobky, slad, škroby	62,7	2604	2063	2300	2695	3394	4739	106,0	3517
	% *	100	100	-20,8	-11,7	3,5	30,3	82,0	68,9	35,1
	17.Cukor a cukrovinky	27,4	1139	2616	4711	6126	6320	5450	152,9	5075
	% *	100	100	129,7	313,6	437,8	454,9	378,5	457,0	345,5
18.Kakao a kakaové prípravky	55,0	2281	3312	3780	4204	4531	4645	141,6	4701	
% *	100	100	45,2	65,7	84,3	98,6	103,6	157,7	106,1	
DOVOZ	09.Káva, čaj, korenie	24,2	1004	959	1076	1574	2430	3372	81,5	2706
	% *	100	100	-4,5	12,2	46,3	54,4	38,8	237,0	3219,4
	10.Obilie	24,9	1033	940	1191	1971	3821	4849	76,3	2532
	% *	100	100	-9,0	15,3	90,8	269,9	369,4	206,5	145,1
	11.Mlynár. výrobky, slad, škroby	7,0	289	221	287	385	573	1138	22,9	760
	% *	100	100	-23,5	-0,7	33,2	98,3	293,6	228,9	163,0
	17.Cukor a cukrovinky	35,5	1473	1699	2577	3049	2993	4015	119,6	3970
	% *	100	100	15,3	74,9	107,0	103,2	172,6	237,0	169,5
18.Kakao a kakaové prípravky	68,3	2835	2965	4618	5040	4575	4738	131,0	4348	
% *	100	100	4,6	62,9	77,8	61,4	67,1	91,7	53,4	
saldo	09.Káva, čaj, korenie	-19,2	-796	-613	-859	-991	-1348	-1007	-34,1	-1133
	% *	100	100	-23,0	7,9	24,5	69,3	26,6	78,0	42,4
	10.Obilie	9,9	411	392	1729	4138	1727	741	110,5	3669
	% *	100	100	-4,6	320,7	906,8	320,2	80,2	1016,1	792,7
	11.Mlynár. výrobky, slad, škroby	55,8	2315	1842	2013	2310	2821	3601	83,1	2757
	% *	100	100	-20,4	-13,0	-0,2	21,9	55,6	48,9	19,1
	17.Cukor a cukrovinky	-8,0	-334	917	2134	3077	3327	1435	33,3	1105
	% *	100	100	-374,6	-738,9	1021,3	1096,1	-529,6	-513,5	-430,8
18.Kakao a kakaové prípravky	-13,3	-554	347	-838	-836	-44	-93	10,6	353	
% *	100	100	-162,6	51,3	50,9	-92,1	-83,2	-179,7	-163,7	

Zdroj: Zelené správy (vývoj 2003-2007), MPSR (vývoj 2008-2009), vlastné prepočty

Poznámka: % * - percentuálna zmena oproti bázeckej hodnote roku 2003

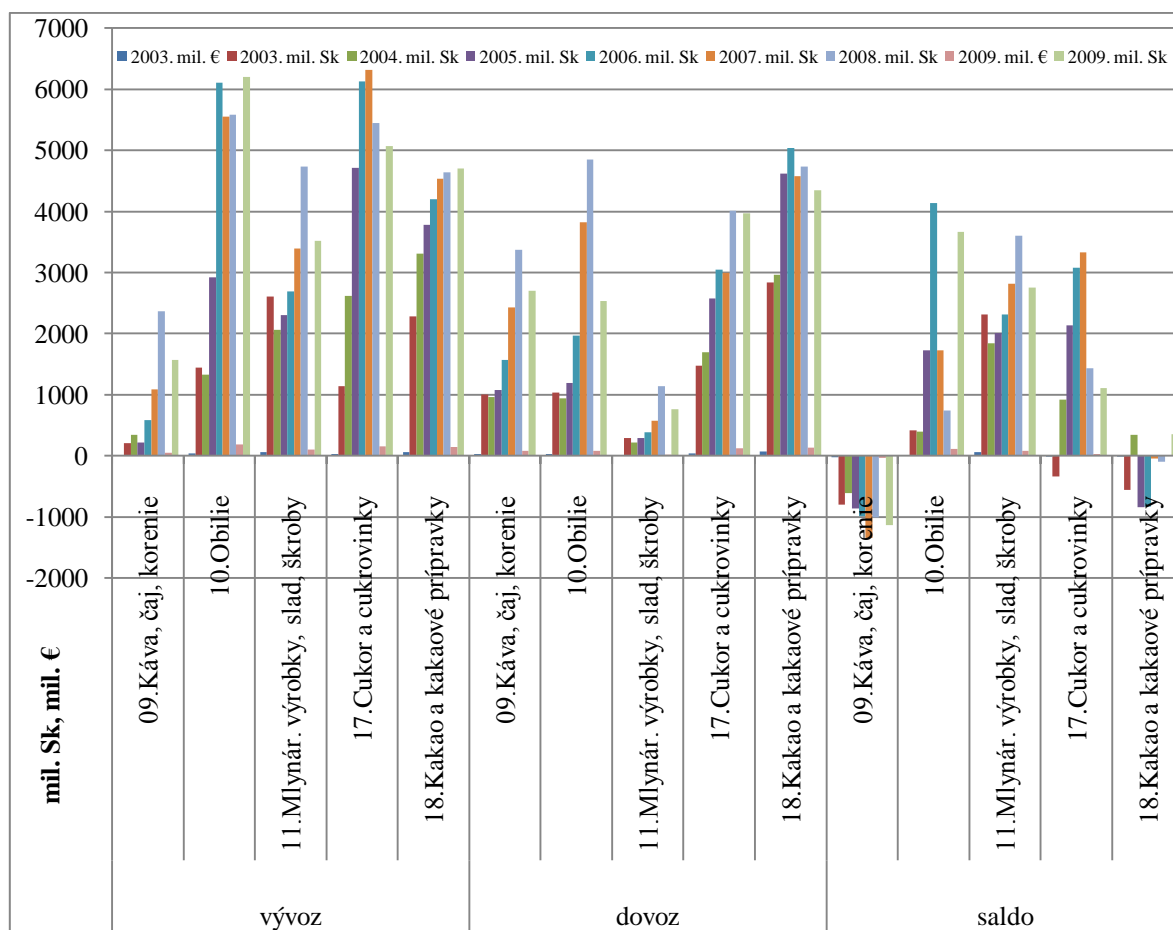
Pred vstupom Slovenskej republiky do Európskej únie boli pri ukazovateli vývoz najvýznamnejšie komodity Mlynárske výrobky, slad, škroby, po nich nasledovali komodity kakao a kakaové prípravky s vývozom 2 281 mil. Sk. Komoditná skupina č. 17 exportovala do zahraničia v sume 1 139 mil. Sk. Najmenej sme v tomto roku vyviezli z vybraných komodít kávu, čaj a korenie.

V prvom roku členstva v Európskej únii sa export zvýšil v komoditnej skupine č.17 Cukor a cukrovinky, kde sme vyviezli komodity v hodnote 2 616 mil. Sk, čo predstavuje nárast oproti predchádzajúcemu roku o 129,7 %. Prudký nárast je možné pozorovať v komoditnej skupine č. 18, v ktorej sa vývoz oproti roku 2003 zvýšil o 1 031 mil. Sk. Nárast vývozu sme taktiež pocítili v skupine č. 9. Naopak pokles komodít je možné pozorovať v skupine č. 11 a 10. V ďalších sledovaných rokoch sme vyviezli exportovali vybrané agropotravinárske komodity v rastúcom trende, pričom zlom nastal v období rokov 2008 a 2009. Pri komoditnej skupine 17. Cukor a cukrovinky pozorujeme pokles exportu už v roku 2008, kde sa znížil vývoz tejto komoditnej skupiny z hodnoty roku 2007 6 320 mil. Sk na hodnotu roku 2008 5 450 mil. Sk a hodnotu roku 2009 152,9 mil. € (5 075 mil. Sk). Oproti základnému roku 2003 predstavuje rok 2007 zvýšenie exportu tejto skupiny o 454,9 %. Rastúci trend exportu počas rokov 2008-2009 si zachovávajú komoditné skupiny 10. Obilie a 18. Kakao a kakaové prípravky.

Po vstupe SR do EÚ sa znížil import hneď v nasledujúcom roku pri komoditnej skupine 09. Káva, čaj, korenie, 10. Obilie, Mlynárske výrobky, slad a škroby. Jedine pri komoditnej skupine 17. Cukor a cukrovinky a 18. Kakao a kakaové prípravky nastalo zvýšenie importu. V ďalšom časovom slede nastáva zvýšenie importu pri všetkých komoditných skupinách, okrem roku 2009, kde máme možnosť pozorovať zníženie obchodovania. Pokles importu nastal aj v roku 2007 a to pri komoditnej skupine 17. Cukor a cukrovinky a 18. Kakao a kakaové prípravky.

Za celé sledované obdobie 2003–2009 bolo dosiahnuté pasívne saldo zahraničného obchodu jedine pri komoditnej skupine č. 9 Káva, čaj, korenie . Saldo sa pohybovalo od hodnoty -796 mil. Sk roku 2003 po -34 mil. € (-1 133 mil. Sk) hodnoty roku 2009. Kladné saldo komoditnej štrukturalizácie sme dosiahli v skupine 17. Cukor a cukrovinky, kde najvyššie saldo predstavuje hodnotu 3 327 mil. Sk a to v roku 2007. Pasívne saldo bolo dosiahnuté v tejto skupine iba v predvstupovom roku 2003. Komoditná skupina 10. obilie dosiahla počas celého sledovaného obdobia aktívne saldo obchodnej výmeny. Najvyššia hodnota bola dosiahnutá v roku 2006 a to 4 138 mil. Sk. Rovnako počas celého obdobia rokov 2003 – 2009 dosiahlo saldo komoditnej skupiny 11. Mlynárske výrobky, slad, škroby kladné hodnoty, kde najnižšia bola v roku 2004, 1 842 mil. Sk a najvyššiu v roku 2008 s 3 601 mil. Sk, čo predstavuje nárast oproti roku 2003 o 55,6 %.

Graf č.6 Komoditná štrukturalizácia vybraných komodít za sledované obdobie rokov 2003 – 2009 (v mil. Sk, mil. €)

Zdroj: Zelené správy (vývoj 2003-2007), MPSR (vývoj 2008-2009), vlastné spracovanie

4.4.Vplyv globalizácie na konkurencieschopnosť sledovaných komodít

V súčasnom globálnom hospodárskom usporiadaní nastávajú významné zmeny, na ktoré musí pružne reagovať obchodná politika v oblasti poľnohospodárskych a potravinárskych výrobkov. Cieľom a víziou Slovenskej republiky musí byť profit z výhod globalizácie. Globalizačný trend je spojený so stále sa uľahčujúcim distribučným systémom, ale aj so zvyšujúcou sa konkurenciou. Vstupom Slovenskej republiky do Európskej únie sa muselo adaptovať jednak obchodné, ale aj výrobné prostredie Slovenskej republiky na podmienky európskeho prostredia s požiadavkami Spoločnej poľnohospodárskej politiky a obchodnej politiky Európskej únie. Veľmi dôležitá je aj samotná liberalizácia svetového obchodu vo WTO, ktorá úzko súvisí aj so samotným o slovenským agrárnym obchodom. V rámci globálneho problému obchodu nesmieme zabudnúť na celosvetový dopad hospodárskej a finančnej krízy.

4.4.1. Konkurencieschopnosť sledovaných komodít podľa ukazovateľa RCA

Ukazovateľ komparatívnych výhod sa používa na hodnotenie konkurencieschopnosti hlavne komoditného obchodu, prípadne tovarovej skupiny alebo obchodného odboru.

Ako môžeme pozorovať z tabuľky č. 7 a z grafu č. 7 v agroobchode Slovenskej republiky dosahujeme počas celého sledovaného obdobia komparatívne výhody v týchto sledovaných komoditných skupinách: 10. Obilie, kde sme v roku 2009 dosiahli najvyššiu komparatívnu výhodu a naopak najnižšiu sme dosiahli v roku 2008. Hodnoty v tejto komoditnej skupine kolísali, čo možno pripísať nepriaznivým výkyvom počas a záplavami v jednotlivých rokoch.

Komodita 17. Cukor a cukrovinky bola počas celého sledovaného obdobia komparatívne výhodná, ale treba poznamenať, že v roku 2009 nastal pokles konkurencieschopnosti oproti predchádzajúcim rokom z dôvodu uzavretia viacerých cukrovarov a vplyvu cukrovarníckej reformy. V komoditnej skupine 18. Kakao a kakaové prípravky sme dosiahli najvyššiu komparatívnu výhodu v roku 2009, s hodnotou 0,51. Vysokú komparatívnu výhodu dosahujeme v komoditnej skupine 17. Mlynárske výrobky, slad a škroby, kde sme dosiahli najvyššiu komparatívnu výhodnosť spomedzi všetkých sledovaných komodít.

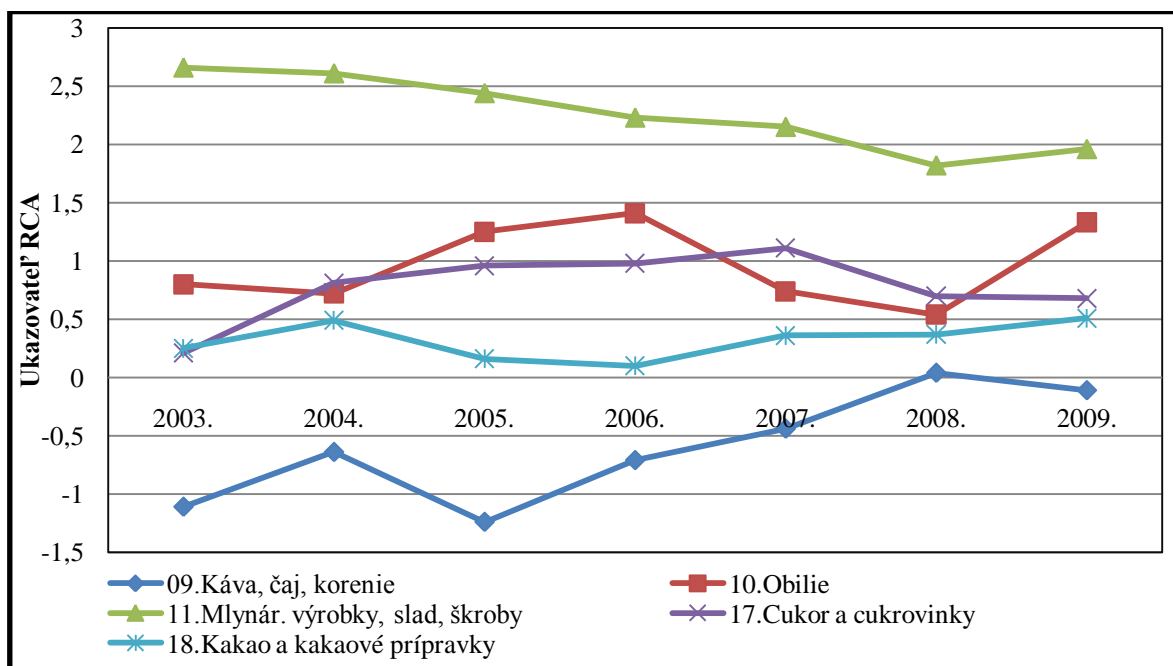
Naopak z dlhodobého hľadiska sme komparatívne nevýhodný v komoditnej skupine 9. Káva, čaj, korenie, kde tieto komodity v minimálnej miere exportujeme a naopak ich dovážame.

Tabuľka č. 7 **Konkurencieschopnosť vybraných komodít za sledované obdobie rokov 2003 – 2009 podľa ukazovateľa RCA**

Komoditná skupina / Komodita	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
09.Káva, čaj, korenie	-1,11	-0,64	-1,24	-0,71	-0,44	0,04	-0,11
10.Obilie	0,80	0,72	1,25	1,41	0,74	0,54	1,33
11.Mlynár. výrobky, slad, škroby	2,66	2,61	2,44	2,23	2,15	1,82	1,96
17.Cukor a cukrovinky	0,21	0,81	0,96	0,98	1,11	0,70	0,68
18.Kakao a kakaové prípravky	0,25	0,49	0,16	0,10	0,36	0,37	0,51

Zdroj: Zelené správy (vývoj 2003-2007), MPSR (vývoj 2008-2009), vlastné prepočty

Graf č. 7 Grafické vyjadrenie vybraných komodít za sledované obdobie rokov 2003 – 2009 podľa ukazovateľa RCA

Zdroj: Zelené správy (vývoj 2003-2007), MPSR (vývoj 2008-2009), vlastné spracovanie

4.4.2. Konkurencieschopnosť sledovaných komodít podľa indexu čistej obchodnej výkonnosti RCA 2

Uplatňovanie ukazovateľa konkurencieschopnosti RCA 2, umožňuje objektívnejšie aplikovať na teritoriálne obchodovanie na vnútornom a vonkajšom trhu obchodovania s tretími krajinami

Ako možno pozorovať v tabuľke č. 8 a v grafe č. 8, v predstupovom období sme dosiahli komparatívne výhody v sledovaných komoditných skupinách: 11.Mlynárske výrobky, slad, škroby s hodnotou 0,80 a taktiež v skupine 10.Obilie s výškou 0,16. V zostávajúcich sledovaných komoditných skupinách prevyšuje import nad exportom, preto sú komparatívne nevýhodné.

V ďalšom období rokov 2004 – 2009 je situácia podobná oproti minulému obdobiu pri komodite 9. Káva, čaj, korenie, kde je počas celého obdobia komodita v komparatívnej nevýhode.

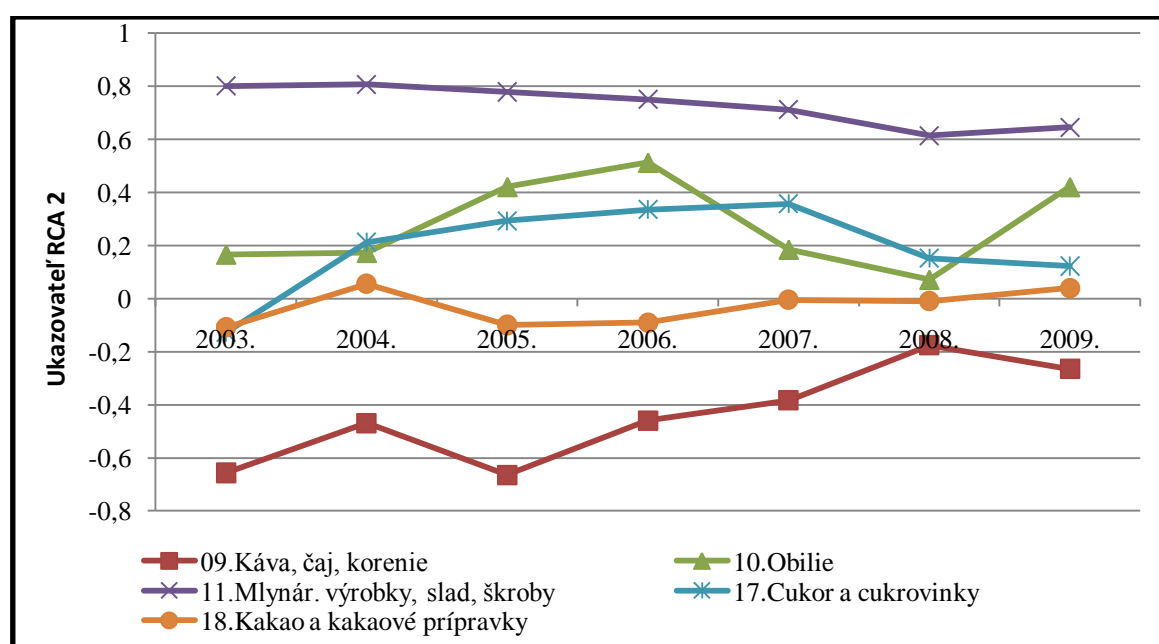
Po vstupe Slovenskej republiky do spoločenstva Európskej únie sme pozorovali komparatívnu výhodu okrem vyššie spomínaných komoditných skupín aj pri komodite 17.Cukor a cukrovinky a 18. Kakao a kakaové prípravky s hodnotou v roku 2004 0,05. V ďalšom období dochádza pri tejto komodite k zníženiu ukazovateľa RCA 2. V roku 2007 sa hodnota vývozu rovnala hodnote dovozu a tak mal ukazovateľ RCA 2 hodnotu 0.

Tabuľka č. 8 Index čistej obchodnej výkonnosti RCA 2 podľa sledovaných komodít

Komoditná skupina / Komodita	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.
09.Káva, čaj, korenie	-0,66	-0,47	-0,66	-0,46	-0,38	-0,18	-0,26
10.Obilie	0,16	0,17	0,42	0,51	0,18	0,07	0,42
11.Mlynár. výrobky, slad, škroby	0,80	0,81	0,77	0,75	0,71	0,61	0,64
17.Cukor a cukrovinky	-0,13	0,21	0,29	0,33	0,35	0,15	0,12
18.Kakao a kakaové prípravky	-0,11	0,05	-0,10	-0,09	-0,00	-0,01	0,04

Zdroj: Zelené správy (vývoj 2003-2007), MPSR (vývoj 2008-2009), vlastné prepočty

Graf č. 8 Grafické vyjadrenie vybraných komodít za sledované obdobie rokov 2003 – 2008 podľa indexu čistej obchodnej výkonnosti RCA 2

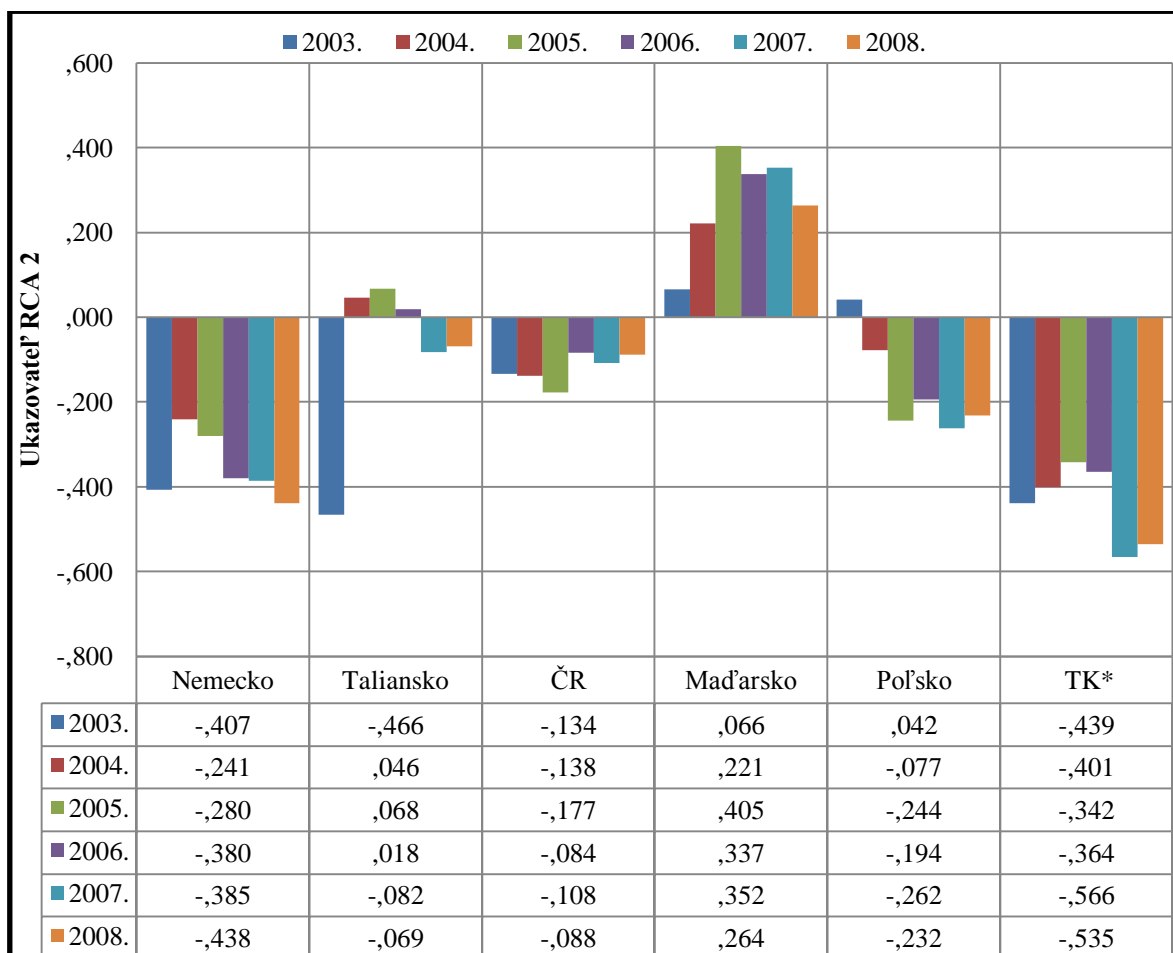

Zdroj: Zelené správy (vývoj 2003-2007), MPSR (vývoj 2008-2009), vlastné spracovanie

Na hodnotenie konkurencieschopnosti pomocou ukazovateľa RCA 2 z teritoriálneho hľadiska za sledované obdobie rokov 2003 - 2008 poukazuje graf č. 9. V predstupovom období dosahujeme komparatívnu nevýhodu s Nemeckom, Talianskom, Českou republikou. Naopak komparatívnu výhodu dosahujeme v tomto roku s Maďarskom a Poľskou republikou. Po vstupe Slovenskej republiky do Európskej únie dosahujeme naďalej vyššiu komparatívnu nevýhodu s Nemeckom a nižšiu komparatívnu nevýhodu s Českou republikou a Poľskom. Zaujímavá situácia nastala v prípade Talianska kde sme po vstupe do Európskej únie dosiahli tri roky po sebe nižšiu komparatívnu výhodu. Do konca sledovaného obdobia ostáva naďalej vysoko komparatívne výhodne Maďarsko. Naopak, naďalej je nevýhodné obchodovanie s Nemeckom. Komparatívna nevýhoda pokračuje v prípade Českej republiky, Poľska a od roku 2007 aj Talianska.

Čistá obchodná výkonnosť sa v prípade zoskupenia tretích krajín vyvíja nepriaznivo. Hodnota RCA 2 sa pohybuje od - 0,44 v roku 2003 po hodnotu - 0,54 v roku 2008 a dosahujeme tak komparatívnu nevýhodu.

Graf č. 9 Grafické vyjadrenie najvýznamnejších partnerov SR za sledované obdobie rokov 2003 – 2008 podľa ukazovateľa RCA 2

Zdroj: Zelené správy (vývoj 2003-2007), colná štatistika, MPSR (vývoj 2008), vlastné prepočty
 Poznámka: **TK*** tretie krajiny

4.5.Zahraničný obchod vybraných odborov potravinárskeho priemyslu

Pre hlbšiu analýzu zahraničného obchodu vybraných odborov potravinárskeho priemyslu som si vybral dva odbory a to: mlynský a cukrovarnícky priemysel. V rámci týchto odborov sa zameriam na zahraničný obchod vybraných výrobkov mlynskeho a cukrovarníckeho priemyslu.

4.5.1. Mlynský priemysel

S výrobkami mlynskeho priemyslu sa obchoduje v menšej miere, ako pri ďalších odboroch potravinárskeho priemyslu, čo má za následok, že slovenský mlynský priemysel sa zameriava na zabezpečenie domácej spotreby a následnú nadprodukcii umiestňuje na zahraničné trhy.

Tabuľka č. 9 **Zahraničný obchod vybraných výrobkov mlynskeho priemyslu SR za roky 2003 - 2008 (v mil. Sk)**

PČS	Komodita	2003	2004	2005	2006	2007	2008
vývoz	1101 Pšeničná múka a múka zo suráže	35,2	226,5	311,3	334	621	761
	% *	100	543,47	784,38	848,86	1664,2	2061,93
	1102 Obilné múky iné	0,3	2,8	14	13,6	15,1	24,8
	% *	100	833,33	4566,67	4433,33	4933,33	8166,67
	1103 Krupica, krupička, aglom. výrobky	0,7	1,3	4,4	8,7	16,2	23,9
	% *	100	85,71	528,57	1142,86	2214,29	3314,29
	1104 Obilné zrná inak spracované klíčky	110,14	112,6	114,48	155,8	181,1	224,4
% *	100	2,23	3,94	41,46	64,43	103,74	
PČS	Komodita	2003	2004	2005	2006	2007	2008
dovoz	1101 Pšeničná múka a múka zo suráže	108,4	92,7	81,3	110,4	172,2	454,9
	% *	100	-14,48	-25	1,85	58,86	319,65
	1102 Obilné múky iné	1,8	1,1	26,5	99,2	82,6	76,7
	% *	100	-38,89	1372,22	5411,11	4488,89	4161,11
	1103 Krupica, krupička, aglom. výrobky	11,9	5,1	4,8	5,4	7,3	18,4
	% *	100	-57,14	-59,66	-54,62	-38,66	54,62
	1104 Obilné zrná inak spracované klíčky	12	8,6	8,2	17,5	31	69,3
% *	100	-28,33	-31,67	45,83	158,33	477,5	
PČS	Komodita	2003	2004	2005	2006	2007	2008
saldo	1101 Pšeničná múka a múka zo suráže	-73,2	133,8	230	223,6	448,8	306,1
	% *	100	282,79	414,21	405,46	713,11	518,17
	1102 Obilné múky iné	-1,5	1,7	-12,5	-85,6	-67,5	-51,9
	% *	100	213,33	-733,33	-5606,7	-4400	-3360
	1103 Krupica, krupička, aglom. výrobky	-11,2	-3,8	-0,4	3,3	8,9	5,5
	% *	100	-66,07	96,43	129,46	-179,46	149,11
	1104 Obilné zrná inak spracované klíčky	98,1	104	106,3	138,3	150,1	155,1
% *	100	5,97	8,29	40,92	52,94	58,04	

Zdroj: VÚEPP, vlastné prepočty

Poznámky:

PČS – položka colného sadzovníka, % * - percentuálna zmena oproti bázičkej hodnote roku 2003

Zahraničný obchod vybraných výrobkov mlynského priemyslu Slovenskej republiky znázorňuje tabuľka č. 7 uvedená v prílohe, z ktorej možno pozorovať, že hlavným výrobným zameraním mlynského priemyslu je spracovanie obilných zŕn a výroba múk. Domáca produkcia pšenice umožnila lepšie využitie výrobných kapacít a tým aj zvýšiť vývoz pšeničnej múky. Dostatočná domáca ponuka umožnila utlmiť dovoz pšeničnej múky a naopak výrazne posilniť jej export. Tým z pasívnej obchodnej bilancie v roku 2003 po vstupe Slovenskej republiky do Európskej únie dosahujeme každoročne zvyšujúcu sa obchodnú bilanciu. V roku 2007 sa medziročne zvýšila hodnota vývozu pšeničnej múky a múky zo súráže z 334 mil. Sk až na 621 mil. Sk, čo predstavuje zvýšenie oproti roku 2003 o 1 664,2 %. Počas celého obdobia obchodovania so pšeničnou múkou a múkou zo súráže sa od roku 2003 značne zvyšuje aktívna obchodná bilancia. V roku 2007 dosiahla najvyššiu hodnotu 448,8 mil. Sk, čo predstavuje v percentuálnom vyjadrení nárast oproti roku 2003 o 713,11 %. Naopak sa každoročne prehĺbuje negatívna obchodná bilancia s múkami ostatných obilnín.

Doplňkovými výrobkami mlynského priemyslu zameranými hlavne na racionálnu výživu obyvateľstva sú spracované obilné zrná a klíčky, kde Slovenská republika vystupuje ako čistý vývozca. Nadprodukcia obilnín v Slovenskej republike, ktoré sú hlavnou surovinou pre výrobu mlynských výrobkov, umožňuje neustály nárast hodnoty ich exportu. Vývoz obilia predstavuje výhodu aj pre domácich producentov, nakoľko im umožňuje priamo hľadať odberateľov aj mimo republiky s lepšími obchodnými podmienkami a tým dosiahnuť lepšie ekonomické výsledky (7, 2009).

4.5.2. Cukrovarnícky priemysel

Finálnym a hlavným výrobkom cukrovarníckeho priemyslu je repný cukor, s ktorým sme v predvstupovom období dosahovali pasívnu obchodnú bilanciu. Po vstupe Slovenskej republiky do Európskej únie v roku 2004 ako aj uplatňovanie a vyplácanie vývozných náhrad na podporu exportu cukru do tretích krajín sa prejavilo v náraste vývozu repného cukru, na čo poukazuje aj tabuľka č. 10.

Výsledkom bola každoročne rastúca pozitívna obchodná bilancia (do roku 2007/08) a repný cukor sa zaradil medzi naše najdôležitejšie exportné komodity.

Reforma cukorného režimu EÚ, ktorá prebehla v roku 2006 s cieľom zosúladiť režim cukru so systémom režimu jednotnej spoločnej poľnohospodárskej politiky, zlepšiť konkurencieschopnosť a trhových orientáciu, redukovať existujúcu nadprodukciu a zabezpečiť dlhodobu udržateľnú perspektívu výroby v rámci EÚ sa negatívne prejavila

už v hospodárskom roku 2007/08, kde oproti minulému obdobiu klesol vývoz o 2 039 mil. Sk. Stagnujúci trend pokračoval aj v ďalšom hospodárskom roku 2008/09, kde oproti minulému obdobiu klesol export repného cukru o 2 146 mil. Sk a oproti hospodárskemu roku 2006/07 predstavuje pokles o 4 176 mil. Sk ! V percentuálnom vyjadrení zmeny hodnoty oproti bazickému obdobiu roku 2004/05, nastal v roku 2008/09 pokles vývozu o -83,98 %. Naopak v roku 2006/07 narástol vývoz oproti roku 2004/05 o 64,06 %. V ďalšom období možno počítať s ešte väčším prehĺbením pasívneho salda zahraničného obchodu s repným cukrom. Priamym dôsledkom reformy EÚ bolo ukončenie výroby v jednom z troch cukrovarov na Slovensku. Vďaka zásobám z poslednej repnej kampane 2006/2007 najväčšieho slovenského cukrovaru Eastern Sugar v Dunajskej Strede sa jeho likvidácia ešte v roku 2007 neodzrkadlila vo vývoji obchodu s cukrom, ale len vo výpadku jeho exportu do tretích krajín. V hospodárskom roku 2008/09 sa cukrová repa spracovávala v dvoch cukrovaroch a to v Trenčianskej Teplej a v Seredi.

Vedľajším výrobkom cukrovarníckeho priemyslu využívaným hlavne na kŕmenie hospodárskych zvierat je melasa. U tohto výrobku za celé päť ročné obdobie možno pozorovať stabilné pozitívne kladné saldo obchodnej výmeny. Podobná situácia nastala aj pri komoditnej skupine 1702 – Ostatné cukry, kde možno taktiež pozorovať kladné saldo obchodnej výmeny počas celého sledovaného obdobia.

Kvôli nedostatku cukrovej repy pre naplnenie kvóty cukru na domácom trhu ju Slovenská republika doviezla hlavne z Rakúska. Dovoz cukru sme za sledované obdobie realizovali hlavne s Poľskou republikou, Českou republikou, Rakúskom a Nemeckom. Vo vývoze dominovalo Maďarsko, Česká republika, Rakúsko a Poľská republika. **(12, 2009)**.

Tabuľka č. 10 **Zahraničný obchod vybraných výrobkov cukrovarníckeho priemyslu za hospodárske roky 2004 - 2008 (v mil. Sk)**

PČS		Komodita	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09 *
ZOYVOZ	1701	Cukor	2 821	3 608	4 628	2 589	452
		% *	100	27,9	64,06	-8,22	-83,98
	1702	Ostatné cukry	1 321	1 144	2 146	1 767	163
		% *	100	-13,4	62,45	33,76	-87,66
	1703	Melasa	183	185	199	154	84
	% *	100	1,09	8,74	-15,85	-54,1	
PČS		Komodita	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09 *
ZOYOP	1701	Cukor	802	1 098	1 915	1 539	561
		% *	100	36,91	138,78	91,9	-30,05
	1702	Ostatné cukry	302	469	677	284	75
		% *	100	55,3	124,17	-5,96	-75,17
	1703	Melasa	1	4,1	15,5	12,7	3,2
	% *	100	272,73	1 309,09	1 054,55	190,91	
PČS		Komodita	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09 *
OPIS	1701	Cukor	2 019	2510	2713	1050	-109
		% *	100	24,32	34,37	-47,99	-105,4
	1702	Ostatné cukry	1 019	675	1469	1483	88
		% *	100	-33,76	44,16	45,53	-91,36
	1703	Melasa	181,9	180,9	183,5	141,3	80,8
	% *	100	-0,55	0,88	-22,32	-55,58	

Zdroj: VÚEPP, vlastné prepočty

Poznámky:

PČS – položka colného sadzovníka, **2008/09 *** - hospodársky rok trvajúci od októbra 2007 do júna 2008

% * - percentuálna zmena oproti bázekej hodnote hospodárskeho roku 2004/05

5. Záver

Globalizácia svetovej ekonomiky vyúsťuje k využívaniu komparatívnych výhod v rámci všetkých krajín sveta, ale zároveň tlačí výrobcov a exportérov, aby umiestňovali svoju výrobu a výrobky do krajín s nižšou mzdou, aby sa ušetrili náklady. Cieľom a víziou Slovenskej republiky musí byť profit z výhod samotnej globalizácie.

Vstup Slovenskej republiky dňa 1. mája 2004 do spoločenstva Európskej únie, mal značný vplyv na štruktúru, vývoj a obchodovanie s potravinárskymi a poľnohospodárskymi výrobkami. Na túto skutočnosť a podmienky európskeho prostredia sa musela prispôbiť celá spoločnosť vrátane obchodného a výrobného prostredia Slovenskej republiky. Po vstupe SR do EÚ sa vytvorili dve zoskupenia obchodovania a to obchodovanie s členskými štátmi EÚ v rámci vnútorného trhu a obchodovanie s krajinami mimo spoločenstva EÚ, s tzv. tretími krajinami. Nesmierne dôležitá je samotná liberalizácia svetového obchodu vo WTO, ktorá úzko súvisí aj so samotným slovenským agrárnym obchodom.

Vývoz a dovoz zahraničného agropotravinárskeho obchodu za sledované obdobie rokov 2003 až 2009 expandoval v každom jednotlivom roku, okrem roku 2009, kde sme dosiahli prepád v exporte, importe komodít a následne aj prehĺbenie salda, čo podľa môjho názoru zapríčinila hospodárska a finančná kríza, ktorá sa u nás začala prejavovať v poslednom kvartáli roku 2008 a trvá dodnes. Fakt, že sa v každom jednotlivom roku postupne zvyšovala hodnota vývozu a dovozu, možno pripísať k jednoduchšiemu a liberalizovanejšiemu obchodu v rámci zoskupenia štátov EÚ. Saldo zahraničného agrárneho obchodu malo kolísavý priebeh. V roku 2006 sme mohli pozorovať zníženie salda na hodnotu – 16 895 mil. Sk a tak sme dosiahli priblíženie k hodnote salda zahraničného agrárneho obchodu z roku 2003 s výškou – 15 012 mil. Sk. Najvyššie pasívne saldo zahraničného obchodu sme dosiahli v roku 2009 s hodnotou 950,2 mil. € (-28 625 mil. Sk), čo predstavuje zvýšenie oproti roku 2003 o 90,68 % !

Po vstupe SR do EÚ, zjednodušení obchodovania, samotnom otvorení hraníc dosiahol vývoz celkového zahraničného obchodu SR hodnotu 890 919,2 mil. Sk, čo predstavuje nárast oproti predošlému roku o 10,94 %. Najvyššiu hodnotu vývozu sme dosiahli v roku 2008 a to 149 1909 mil. Sk. Posledný štvrťrok roku 2008 zasiahla Slovenskú republiku globálna hospodárska a finančná kríza, ktorá sa naplno prejavila v roku 2009, čo môžeme pozorovať z tabuľky a grafu č. 2. Pokles exportu oproti predošlému roku predstavoval 39 715,6 mil. € (295 437 mil. Sk) ! Podobný trend vývoja

nastal aj pri dovoze. V roku 2009 sme znamenal pokles dovozu o 354 022 mil. Saldo zahraničného obchodu Slovenskej republiky bolo počas celého sledovaného obdobia pasívne okrem roku 2009, kde sme dosiahli aktívne saldo v celkovej hodnote 1 186,9 mil. € (35 756,55 mil. Sk) !, čo môžeme pripísať k vyššej dynamike vývozu s porovnaním s dovozom.

V rámci teritoriálnej štruktúry zahraničného agrárneho obchodu Slovenskej republiky došlo počas sledovaného obdobia k výrazným zmenám a to z dôvodu pristúpenia nových členských štátov do Európskej únie, vrátane Slovenskej republiky. Pred vstupom SR do EÚ bol slovenský zahraničný agrárny obchod vo väčšej miere orientovaný dohodou o voľnom obchode v strednej Európe. Naším najvýznamnejším partnerom je doteraz Česká republika s ktorou sme za celé sledované obdobie dosahovali najvyššie hodnoty vývozu a dovozu komodít.

V roku 2003 činila hodnota celkového zahraničného agrárneho vývozu Slovenskej republiky čiastku 25 379 mil. Sk. Vstupom Slovenskej republiky do spoločenstva Európskej únie je náš zahraničný agrárny obchod orientovaný hlavne na členské krajiny Európskej únie, pričom percentuálny podiel krajín na hodnote vývozu sa zvyšuje z 21,07 % roku 2003 na 89,69 % v roku 2004 ! Pri dovoze nastalo rovnako zvýšenie percentuálneho podielu krajín EÚ a to z hodnoty 33,84 % z roku 2003 na hodnotu 83,45 po vstupe Slovenskej republiky do Európskej únie. Najväčšími vybranými agrárnymi obchodnými partnermi Slovenskej republiky sú okrem už spomínanej Českej republiky aj Nemecko, Maďarsko, Poľsko a Taliansko, pričom so všetkými uvedenými krajinami dosahuje Slovenská republika záporne saldo zahraničného agrárneho obchodu s výnimkou Maďarskej republiky, s ktorou dosahujeme za celé sledované obdobie aktívne saldo zahranično-obchodnej výmeny. Slovenská republika by mala upriamiť zvýšenú pozornosť na obchodovanie s tretími krajinami, ktoré tvoria v priemere za obdobie rokov 2003 – 2009, 6,7 % podiel na agropotravinárskom obchode Slovenskej republiky.

Pri komoditnej štrukturalizácii vybraných agropotravinárskych komodít sa za sledované obdobie rokov 2003 – 2008 výrazne menila. Najvýznamnejšími vybranými komoditami počas sledovaného obdobia pri ukazovateli vývoz boli komodity cukor a cukrovinky; obilie; kakao a kakaové prípravky; mlynárske výrobky, slad a škroby. Najmenej sme vyviezli kávu, čaj a korenie, ktorú sme museli vo väčšej miere dovážať. Z pohľadu dovozu vybraných agropotravinárskych komodít sme zaznamenali nárast v komoditnej skupine 18. kakao a kakaové prípravky, 17. kakao a kakaové prípravky, 10. obilie, 9. káva, čaj, korenie. V najmenej miere sme realizovali import pri komoditnej

skupine 11. Mlynárske výrobky, slad, škroby, čo sa prejavilo aj v hodnote aktívneho salda zahranično-obchodnej výmeny za sledované obdobie rokov.

Konkurencieschopnosť sledovaných komodít bola realizovaná podľa dvoch ukazovateľov z dôvodu získania čo najpresnejších údajov. Podľa ukazovateľa komparatívnych výhod RCA a ukazovateľa indexu čistej obchodnej výkonnosti RCA 2 dosahovali najväčšiu komparatívnu výhodu tieto sledované komoditné skupiny: 11. Mlynárske výrobky, slad, škroby; 10. Obilie; 17. Cukor a cukrovinky; 18. Kakao a kakaové prípravky. Najmenej výhodné je obchodovanie s komoditnou skupinou 9. Káva, čaj, korenie. Po vstupe Slovenskej republiky do Európskej únie dosahujeme podľa ukazovateľa RCA 2 komparatívnu nevýhodu s Nemeckom, Českou republikou a Poľskom. V prípade Talianska dosahujeme okrem roku 2003 tri roky komparatívnu výhodu a následne v rokoch 2006 a 2007 dosahujeme komparatívnu nevýhodu. Maďarsko, je jediná zo sledovaných krajín, s ktorou dosahujeme komparatívnu výhodu počas celého sledovaného obdobia. V prípade tretích krajín dosahujeme počas celého obdobia komparatívnu nevýhodu.

Posledná časť bakalárskej práce poukazuje na vybrané odbory potravinárskeho priemyslu a to konkrétne na mlynský a cukrovarnícky priemysel. Hlavným výrobným zameraním mlynského priemyslu je spracovanie obilných zŕn a výroba múk. Doplnkovými výrobkami zameranými hlavne na racionálnu výživu sú spracované obilné zrná a kľičky. Tu vystupuje Slovenská republika ako čistý exportér. Nadprodukcia obilnín v rámci mlynského priemyslu nám umožňuje neustály nárast hodnoty ich exportu. Hlavným výrobkom cukrovarníckeho priemyslu je repný cukor, s ktorým sme pred vstupom Slovenskej republiky dosahovali pasívnu obchodnú bilanciu. Po vstupe Slovenska do Európskej únie nastal nárast exportu a to aj z dôvodu uplatňovania a vyplácania vývozných náhrad. Expanzívny trend obchodovania s cukrom pokračoval do hospodárskeho roku 2006/07. Ďalšie roky predstavovali stagnujúci trend. V hospodárskom roku 2008/09 klesol vývoz cukru oproti roku 2006/07 o 4 176 mil. Sk. V ďalšom období možno počítať s ešte väčším prehĺbením pasívneho salda zahraničného obchodu s repným cukrom. Dôvod stagnujúceho trendu obchodovania s cukrom má reforma cukorného režimu s cieľom redukovať existujúcu nadprodukciu. Priamym dôsledkom reformy EÚ bolo ukončenie výroby v jednom z troch cukrovarov na Slovensku. V súčasnej dobe sa cukrová repa spracováva v dvoch cukrovaroch a to v Trenčianskej Teplej a v Seredi.

Vychádzajúc z uvedených výsledkov práce som dospel k záveru, že globálnou problémovou oblasťou slovenského zahraničného agrárneho obchodu patrí vysoké pasívne

saldo obchodnej výmeny. Zníženie môžeme realizovať znížením dovozu takých komodít, ktoré si môžeme samy vyprodukovať v našej krajine. Na druhej strane vidím možnosť zníženia salda zahraničného agrárneho obchodu vo zvýšenom vývoze nie len u tých komodít, ktoré sa javia ako komparatívne výhodne. V prípade teritoriálnej štrukturalizácie by sme sa mali vo väčšej miere zamerať na novo pristúpene členské štáty do Európskej únie a to na Rumunsko a Bulharsko. Zvýšenou aktivitu exportu by sme mali realizovať aj do okolitých štátov a to do Poľska, Českej republiky, Nemecka či Rakúska. Nesmierne dôležitá v dnešnom globalizovanom svete je bezpochyby propagácia. Tu by som doporučoval zvýšiť propagáciu nielen nášho agrozortu, ako celku a jeho komodít, ale predovšetkým celej krajiny vo svete. Podľa môjho názoru má Slovenská dostatočné potenciál na rozvoj, len nie je dostatočne propagovaná za hranicami.

6. Zoznam použitej literatúry

1. BALÁŽ, Peter. a kol. 2001. *Medzinárodné podnikanie*. Bratislava: Sprint vfra, 2001. 591 s. ISBN 80-88848-68-7
2. BECK, Ulrich. 2004. *Čo je globalizácia ?*. Bratislava: Vydavateľstvo spolku slovenských spisovateľov, 2004, 189 s. ISBN 80-8061-190-4
3. BIELIK, Peter. 2006. *Podnikové hospodárstvo*. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, 2006, 319 s. ISBN 80-8069-698-5
4. BILČÍK, Vladimír a BRUCKO, Martin. 2001. *Európska únia dnes, Súčasné trendy a význam pre Slovensko*. Bratislava: Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku a Inštitút pre verejné otázky, 2001. 160 s. ISBN 80-88935-23-7
5. ČEPILEK, Branislav. 2006. Podpora zahraničného obchodu v Európskej únii. In: *Medzinárodné vedecké dni, 2006* [CD-ROM]. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, 2006, s 437 - 442
6. GÁLIK, Jozef. 2004. *Hodnotenie agropotravinárskeho zahraničného obchodu SR z hľadiska WTO: dizertačná práca*. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, 2004, 129 s.
7. GÁLIK, Jozef. 2009. *Vplyv reformy SPP a rokovaní WTO na zahraničný agropotravinársky obchod*. Bratislava. Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, 2009. 60 s. ISBN 978-80-8058-497-9
8. GÁLIK, Jozef a MATOŠKOVÁ, Dagmar. 2007. *Analýza zahraničného obchodu s poľnohospodárskymi a potravinárskymi výrobkami*. Bratislava: Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, 2006. 37 s. ISBN 978-80-8058-449-8
9. CHEBEŇ, Juraj. 2003. Zahraničný agrárny obchod SR v podmienkach globalizácie [online] . In: *Zborník na CD: Medzinárodná konferencia Mendelnet 2003*, PEF MZLU Brno, november 2003, ČR, [cit. 1.12.2009]. Dostupné na internete:
<http://www.paragrafreality.eu/javascript/tiny_mce/plugins/tinybrowser/custom/files/ZahAgrObchSR%20v%20podm%20G%20Mendelnet%2003.pdf>. ISBN 80-7157-719-7
10. LIPKOVÁ, Ľudmila. 2000. *Medzinárodné hospodárske vzťahy*. Bratislava: SPRINT, 2000. 238 s. ISBN 80-88848-54-7

11. LISÝ, Ján. a kol. 2000. *Ekonomía: Všeobecná ekonomická teória*. Bratislava: Iura edition, 2000. 507 s. ISBN 80-88715- 81-4
12. MERA VÁ, Eva. 2009. Cukrová repa a Cukor – Situačná a výhľadová správa k 30.9.2008. Bratislava. Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, 2009. 34 s. ISBN 80-8058-517-4
13. NEMEC, Stanislav. 2009. Zriadili krízový štáb na riešenie situácie v poľnohospodárstve [online]. Polnoinfo.sk. [cit.09.04.2010].Dostupné na internete: <<http://www.polnoinfo.sk/clanok/569/z-ekonomiky/ceny-komodit/zriadili-krizovy-stab-na-riesenie-situacie-v-polnohospodarstve/>>
14. PODOLÁK, Alojz. a kol. 2007. Výkonnosť agroobchodu. In: *Medzinárodný obchod a formovanie agroobchodnej politiky*. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, 2007. 215 s. ISBN 978-80-8069-863-8
15. PODOLÁK, Alojz. 2001. Medzinárodný obchod a environmentálna politika. In: *Ekonomické a manažérske aspekty trvalo udržateľného rozvoja poľnohospodárstva*. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, 2001, 553-555s, ISBN 80-7137-867-4
16. PODOLÁK, Alojz. 2006. Vplyv integračnej globalizácie na výkonnosť a konkurencieschopnosť agropotravinárstva [online]. In: *Medzinárodné vedecké dni 2006*, FEM Nitr, máj 2006, , [cit. 30.1.2010]. Dostupné na internete: <http://www.fem.uniag.sk/mvd2006/zbornik/sekcia3/s3_podolak_alojz_377.pdf>
17. PODOLÁK, Alojz., SERENČEŠ, Roman. 2003. *Postavenie agrokomodít v medzinárodnom obchode* [online]. In: AGRIC. ECON.- CZECH, č.49, 2003 s. 391 – 395, [cit. 2.2.2010]. Dostupné na internete: <<http://www.fem.uniag.sk/Roman.Serences/PrahaZE.doc>>
18. POKRIVČÁK, Ján. 2008. *Medzinárodná ekonomika I časť*. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, 2008, 133 s. ISBN 978-80-552-0013-2
19. ROLNÝ Ivo, LACINA Lubor. 2008. Príhovor k prvému vydaniu. In: *Globalizácia, etika, ekonomika*, Ostrava: KEY Publishing, 2008. 281 s. ISBN 987-80-87071-62-5
20. SERENČEŠ, Roman. 2007. Medzinárodné ekonomické subjekty. In: *Medzinárodný obchod a formovanie agroobchodnej politiky*. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, 2007. 215 s. ISBN 978-80-8069-863-8
21. SERENČEŠ, Roman. 2007. Medzinárodný obchod a životné prostredie. In: *Medzinárodný obchod a formovanie agroobchodnej politiky*. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, 2007. s.77 . ISBN 978-80-8069-863-8

22. VAŇOVÁ, Lucia. 2006. Vplyv negociačného procesu na formovanie agroobchodu SR: dizertačná práca. : Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, 2006, 154 s.
23. <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=4>
24. <http://www.land.gov.sk/sk/>
25. <http://www.vuepp.sk/>
26. <http://www.radela.sk/rezort/>
27. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>